Массе а мехкий пролетареш, вlашагlкхета!

серлоло

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГІАЛГІАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГІАЛГІАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

(«СВЕТ») ОРГАН ЧЕЧЕНО-ИНГУШСКОГО ОБКОМА КПСС, ВЕРХОВНОГО СОВЕТА И СОВЕТА МИНИСТРОВ ЧЕЧЕНО-ИНГУШСКОЙ АССР

Газет арадувл 1923 шера дениз • ШИНАРА, 23 сентябрь, 1975 шу. • № 114 (8188). • Мах 2 кап.

КПСС XXV съезда накъадолхаш

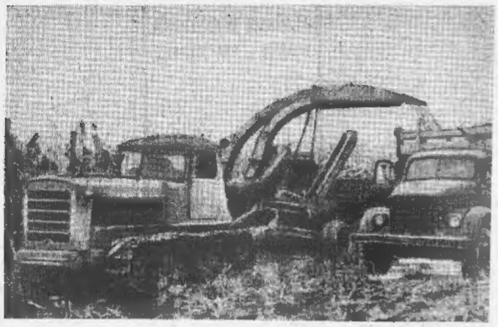

Укх шера боккха теркам тlабахийтаб Наурски района «Победа» ахача комсаш лелачу совхозе доакъар laлашдара. Гlожен мошен доакъар планагla эшачул дуккагla laлашдаьд. Хlанз хьажкlаш чуийца бовла гарга ба механизатораш. Хьажкlаш хьатта дlаувз, хlаьта ъвта гlадамаш хомсех laйда хьаьынача отходашца цхьана силоса фермерча кlоагачу дехк. Хlанзле 1800 тонн моша гlадамаш силоса кlоагашка дехкад.

СУРТА ТlА: хьажкlаш хьокхаш к Суетнов Иван Никифоровича агрегат.

Т. АРЧАКОВА сурт.

ХЬАЖКІАШ ЧУЭЦЦАШЕ А ЛАЬТТА ОАХ

Назсарен района «Октябра 40 шу» совхоза механизаторашa доккхий социалистически дехкараш тlаийцад пятилетка тlехьарча шера пачхаьалкхена хьажкlаш йоххара. Шоай дехкараш кхочачашде гlерташ шоай мел бола ниэи хьинари упа а оттадь къахьийгар лаьтта лелацераша. Дика лахача, кlаьлдаьча, минеральни а органически а удобренешца хьаьндаьча лаьтта дlайийра хьажкlаш. Цул тlехьагlа шоаза цаккхаш дьхар, кхоаза культивацн йир, аммиачни селитра а тохаш...

Хlанз хьэттай хьажкlаш чуэца ха. Цхьатарра арабьинаб боахама механизатораш уж чуий.

...Гайтов Султана звенос ккеньча 200 гектар хулача хьажкlий кхай тlа да тхо. Цхьаннена тlехьа шоллагla яр а йолаш хьайоагla комбайниш. Царна уллув я «Назрановски сельхозтехника объединени» яха йоазув ноlаранта тlадола машинаш. Лаьта гlадамаш хьайбата lа доаккхаргдолча моттигашка тlакхухь цар. Шерра социалистически яхь а йоаржаяь къахьегеш бо комбайнераши шоферашн. Цхьа тlал lодожийтац пар, чlоагlа кхом бу доакъара. Хьажкlаш хьокхача хьалхара моттиг лелаю коммуниста Измайлов Валерé. Дlайнахьа 5—6 гектара тlара хьажкlаш чуэц цо, норма 3,5 гектар мара йоацача. Тхо цига хиннача дийнахьа карара-карара тела цlе вымпел цуй трактора тlа вгlар.

— Тхо ер бола бе доадедча дени Валерий хьалха ва,— йоах отделене управляюще Дзауров Башира. — Цул дукха тlехь ца вусаш бу болх хьаьнача механизатора Евлоев Бек-Хана я.

Дика къахьегарца белгалбьннаб укхаза хьажкlаш хьатта дlакхухьаш бола Евкуров Руслан, Келигов Мухьмад-Башир. Денна нормаш 120—140 процент кхоачашьо цар.

Комбайнаш чакхьаьнача моттигашка кулгашца лехьаю хьажкlаш. Цу гlулакха юртара нах оарцагlбаьннаб. Уж хьажкlаш лохьача бригадена кулгалдеш ва Горбаков Тухан.

— lалаьмате дика бу наха болх, — йоах Тухана. —Цхьа хьажкlа алийтац кхай тlа. Белгалбаха дов Гагаров Тушол, Беков lалихан, Осмиев Башир.

— Тха боехаме чух еза ерriга я хьажкlаш 900 гектар я. 500 гектар гаргга хьажкlаш чуйна даьннад тхо, — йоах совхоза парткома секретара Арчаков Хасолта. — Цхьан кlира йисте дарraa юхейнсараш чуена, хаоттам кхы ца талхе.

Хlара гектара тlара юкъера лаьрхlача 25—26 центнер хьажкlаш йоал. Хlаьта Гелисханов Юсап кертте латтача звеной кхай тlара хlара гектара тlяра 30 центнерага дlакхоачаш чуэц уж. Укх шера хиннача йоккьаьгеа хьежава из дика толам ба.

Хьажкlаш чуйна кхаш цу сахьате оах. 18 трактор я укхаза лаьтташ оахаш. Дика къахьегарца белгалбаьннаб механизатораш Бургалов Аби. Анохин Анатолий, иштта кхыбараш а. Денна шинъ—шинъ-ах норма йоаккх царех хlараис.

А. САГОВ, тха собкорр.

Месячник кхайкадаьчул тlехьагlа...

Вайна ма-харра, дукха хьоаццаш КПСС обкома бюрочн Нохч-Гlалгlай АССР Министрий Советоп доакъар laлашдара месячник кхайкадир. Из бер республика боахамашка хьайбаш laнтара даххал доакъар laлашде вlаштlехь ца даларца дувзадешно бель тlа хьехам. Месячник кхайкадаьчул тlехьагlа Назсарен района «Экажевский» совхоза къахьегамхоша шоай юкъарча собранешка дийца а дийца лаьрхlар ерригача торонех пайда а эцаш пианагlа доттlаш долчул дукхагlа хьайбашта доакъар laлашде. Хlара отделене, бригадо социалистически дехкараш тlаийнар. Дика дlадоладелар из гlулахх. Лоацнвча хана 11 эзар тони силос ллар. Из вlаштlехьдаьлар комбайнераша, доакъар хьатlоэаш болча шоферашa, кхычар хьинари пнзи ца кхобеш къахьегарах. Шерра яьржача социалистически яхь хьалхара моттиг яккхачов карара-кара тела цlе вымпели ахчен премии лу. Царех ба Сапралиев Мухьмад, Нальгиев Осман, Измайлов Алымид. Денна 140—160 тони силос йоакхх цар шоай комбайнашца, нормагla 90 тони йолча.

Массаза а кхашка ба электросварщик Аушев lейсан слесарь Албогачиев Билаии. Цу сахьате тоайна дlайолайолийт цар ега комбайн.

Доакъар дlакхухьаш доккха новхьостал ду совхоза Незсаран автобошхаперча шофераша. Денна шоай нормаш тlехкхоачашьеш болх бу Мерешкова, Курскева, Сапралиева, иштта кхычар.

Шеко яц планал дозгlачул дуккха дукхагlа доакъар а кийчдь «Экажевский» совхоза болхлой баха боаггlача бесса КПСС XXV съезда пакъагlоргхилара.

С. АЛИХАНОВ.

Мишта лел хьажкlаш дlалулга

Цхьаацка а хьажкlа кхай тlа ца уллийташ беррига хьунъам схагlа чуэа гертаж къахьегаш ба республика колхозашкарен совхозашкарен механизаторш, шоферш, боахамашта новкъостала баьхка городий предприятешкарен организацешкарен болхлой, юрташкара нах. Хlара денна дукхагla хул хьажкlаш чуйца кхаш, цунга хьежа дlа а лу уж пачхьалкхена.

22-гla сентябрь тlаккхоачаш вай республика колхозашкен совхозашкен Даьхен амбараш-ка чутессай 11174 тони хьажкlаш.

Пачхlалхаена хьажкlаш дlалулга хьалха а санна дикагla лел Шалински района боахамашка. Цар хlанзле а дlачуеннай 2961 тони хьажкlаш. Грозненски района — 2200 тони, Урус-Мартановски района — 2064 тони, Сунженски — 1301 тони, Ачхой-Мартановски — 920 тони, Надтеречни — 770 тони, Назрановски — 522 тони, Гудермесски района — 163 тони.

Хьажкlаш дlалулга геттара эсала лел Шелковской, Малгобекски, Наурски, Советски районий боахамашка. 22-гla сентябрь тlаккхоачаш Шелковской района — 102 тони, Малгобекски — 90 тони, Наурски — 65 тони, Советски района — 11 тони мара хьажкlаш дlачуенаш.

КЕРДАЧОА —ШЕРРА ТКЪАМАШ

Дукха ха йоаццаш «Учительски газета» тlа кепатеха вайдаьккхад города хьехархой КПСС XXV съезда баха мабоагlара пакъабахара, «Образцови коммунистически города — образцови школаш» яхаш девиз а йолаш болх бара тlахьийхача московски итт школерча педагогий кхайкхара.

— Материальни рузкъа хьакхоллаш дац тхо, — яздора Москверча просвещенцаша. — Тха къахьегамах хьахиннараш олаш а дусташ а дац, сомашца лоархlаш дац. Хlаьта а, школайчул маьхегla а йолаш цхьаниха продукци яц. Уж нах ба, коммунизм хьалхеш болхе къона нах.

Москвичаша дlадолаь патриотически гlулакх чlоагlа хьаллаьваз вай республика хьехархошта юкъе.

Цхьайолча школашка хьайийлла партийни собранеш хиннай. Чlоагlа хьашт долаш къамаьл хилар цига керттерчох лаьца — педагогически къахьегам эргабаьккха тоабара хьакъехьа. Москвичий кхайкорал хьал а лоацаш, цу школай педагогически коллективаша республикера хьехархой отряд тlахьийхай школьникашта дешар хьехилгеи кхетам лулгеи дlахо тоабарца парте XXV съезда пакъаяххара.

Нохч-Гlалгlай АССР просвещене министерства коллеге къоабалдаьд республикерча дикагlйолча школашца дlадоладаь гlулакх, хьакхайкадаьд «Образцови коммунистически города — образцови школаш» яха болам Нохч-Гlалгlайчен массе метте дlабаржаргхиларех ше дог тайша хилар. Лохе кепатох республикерча хьалха латтача педагогически коллективай кхайкарала текст.

НОХЧ-ГІАЛГІАЙ АССР ХАЛКЪА ОБРАЗОВАНЕ БЕРРИГАЧА БОЛХЛОШКА

Деза новкъостий! Дешархошта дешар хьахалгеи кхетам лулгеи тоадаре хьакъехьа вайна дагалоаххарен вай уйлаш дика хьахьекхай столицерча итт школе педагогически коллективаша даьча, парте Московски городской комитетои Моссоветои къоабалдаьча «Хьоккамеча коммунистически города — хьоахане школаш» яхача кхайкарал тlа. Тхой коллегаша дlадоладаь гlулакх хьал а лоацаш, КПСС XXV съезда даха ма-доагlара накъадаха кийч а лун, оаха дехкараш тlаэц:

Массане а юкъарча юкъерна образованега довлилга уах шера диза чакхдаккха.

Дуккхача проблемашта маъера юха а хьакъоастаю оаха тхоашта керттеръяр — урока чулоацами методикеи эргаьякха тоаяр. Оаха дехкар тlаэц хlара уроках дешархошта марксистско-ленински мировоззрени луш йола средство е, цун идейно-теоретически lилмани боарам лаккбе, дешара кердi программаш бокъонца кхоачашьеега вlаштlехьдаккха.

Дешара кабинетий материальни база хаддаиза йиза лоаттас, дешар хьехара кабинетии система торонех урокаш эргальха тоаяран цар эффективность лаккъяран бизагla пайда эца.

Дешархошта марксистско-ленински мировоззрени чуйоссие. КПСС Нохч-Гlалгlай обкома Х пленума решенешка хьежа интернациональни атеистически кхетам белара болх чlоагlбе.

Республика халкъа боахама специалистий кахраш кийчъяра школа доархlам хlанзарча хьалашка лаккбеннаб. Оаха тхоашта хьалхашка дехкар оттаду шефство лелаеча предприятешца цхьана школьникаш тlа-тlа дикагla къахьета lомабе, дешархоша профессионални лостам белгалбоаккхаргбола гlулакх леладе, вазара шинь сакхетаме харжа уж кийчбе.

Оаха дег тlара къоабал а ю хьатlаш дешархошта дикагla хьехари кхетам балара ше ма-дарра хьехархочох, цунна бехктохам хетарах, идейно дог тайша из хилара, цун квалификацеи культуреи тайша да яхаш йола московски коллегай уйла. Оаха хаддаиза лаккъергья къонача педагогий квалификаци, царна дlатергья опыти педагогически говзалх.

Оаха дика хетаду, уж дехкараш кхоачашдара чlоагlа къахьета дезаргхилар. Цхьабакъда халонаш вай ихаспаде йиш яц. КПСС XXV съезда даха ма-доагlара накъаддарий тlехьарча дерригача халкъа болама догам гlоздаьна бола тха школашкара хьехархой хьамсарча Коммунистически партеи Советски правительствои вайна хьаллаьшна оттадаь вай сийлахь-йоккхача Даьхен биза бола гражданаш хьалитбара дика дехкараш толаме кхоачашде бокъонца маьрхlа йа.

Республика халкъа образоване беррига болхлой тlахьех оаха «Хьоккамеча коммунистически города — хьоккаме школаш» ядам девиз а йолаш хlанз бола беча московски школай педагогически коллективашка дlадоладаь гlулакх хьал а лаьца, КПСС XXV съезда даха ма-доагlара накъдахар дукха шерра социалистически яхь йоаржаяра, советски школана хьалхашка латта доккхий дехкараш кхоачашдеча юкъе шоашкара доттlаш дола дакъа лацара.

Город Грознерча №№ 56, 11 йолча школай, № 1 йолча школа-интерната, Урус-Мартановски районерча Комсомольски юкъерча школа, Шалински районерча № 2 йолча Аргунски юкъерча школа, Грозненски районерча № 1 йолча Алхан-Калински юкъерча школа, г. Назранерча № 3 йолча юкъерча школи педагогически коллективаш.

Хаоттами дlаюв хlамаши

Хьалха санна йlайхен ехьех йолаш даьхкар сентябрь бетта хьалхара деноош. Сентябрь бетта хьалхарча итт дийнахьа 16—18 градус йlовхал хилар лоаман районашка, республика кхыча моттигашка 20—22 градусага кхаччалца йlовхал лаьттар, хlаьта эгтара дlайлахча хиннача деношка — 30—34 градус.

9—10 сентябре деиз цlаьхха шелъялар. Фецара температура лохъялар 14—17 градусага кхаччалца, хlаьта лоаман районашка—10—13 градусага кхоачаш. Дlахо йlохьъяла йоласлар. 18-гla сентябрь тlаккхоачаш юкъера лаьрхlача 17—20 градусага кхоачаш лаккъелар— дийнахьарен бийсанарен температура.

Вlаьстии аьхкен хиннача йокъало чlоагlа доккъадаьл лаьтта. 1-гlча апрелагара деиз 31-гla август тlаккхаечалца юкъера лаьрхlача республика территоре тlа нормагla хила езачох 50—60 процент мара тlоадал йийлхаяц. Республика метеорологически станцей даннех, 8-гla сентябрь тlаккхоачаш вlалла а тlоадал йиар лаьттан. ца. Цудухьа хий ца дуллача лаьтта дlадийна ялаташ дегlаахар гурахьа делхача доrlах тийша хургда. Кхоачам хиллал тlунал лаьттах чуювлийташ доrlаш хиннача моттигашка (дика доrlа хиннилга лоархl 12—15 сантиметр кlоарга лаьттагla тlунал чуйолийташ из дийлхача) лоаццача хана дlадийна даха деза гураьа дув ялаташ.

Лаьттанца кхоачам хиллал тlунал я е яц ха йиш я, ялат дlаде доладалехьа цхьа бутт хьалха дийлхача доrlата хьежа. Нагахьа санна 30 миллиметр доrla а дийлха, ялат дlаделехьа 15—20 ди хьалха кха кийчдаьдае, тlаккха цига laйнача тlунало аьттув хулийт ялата эlиргаш дика деrlаахийта. Нагахьа санна доrla 30 миллиметрал кlезигагla а дийлха, ялат дlаде ха хьаттача хана мара лаьтта кийчдаьаза а дале, тlаккха цу тайнарча кхай тlа дийна ялат дика тlазалрга сатувса йиш яц. Цудухьа, иштта моттиг нийсъелча дика доrla дала сабар а дэь, цул тlехьагla хlаде деза гурахьа дув ялаташ. Цу гlулакха лоархlаме да хlара боахаме ший агрометеорологически пост хилар.

Мел доrla дийлхад республика территоре тlа сентябрь бетта?

Цкъаза ди а къувкъаш доrlаш дийлхад вайнига. Бакъда, массанехьа цхьатарра дийлхадац уж. Республика малхбоалехьарча даькъ тlа 11—20 миллиметр доrlаш дийлхад. Кlезига доrla дийлхад Шелковски района къулбехьарча даькъ тlа а Грозненски района цхьайолча моттигашка а (4—10 мм.), хlаьта малхбузехьарча оагlоpахьа дуккагla дийлхад доrlаш Республика малхбузехьарча даькъ тlа 21—30 миллиметр доrla дийлхад, хlаьта цхьайолча районашка — кхы а дуккагla (Наурски, Надтеречни, Назрановски, Сунженски районаш).

Наурски метеорологически станце еннача даннех, 13 сентябрь тlаккхоачаш 13 сантиметр кlоарга гlунал яц лаьттанна. Дика тlунал чуеннай лаьттах Сунженски районе а. Орджоникидзевски метеорологически станце еннача даннех, лаьттан лаккера тlоо 10 сантиметр кlоарга тlунал йолаш ба. Хlаьта республика вокха територе тlа (Грозненски, Гудермесски, Шелковски, лоаман районашкара малхбоалехьара дакъа) 10—12 сантиметр лаьтта хlанзарчоа кхоачам хиллал тlунал йоаваш дехьа да Нуттача йоалханерча хьалашка, ялат дlаде лаьрхlача кхашка доrla массаза делха мукхоц дала деза лаьттанара тlоадал соцаеш. Хий дилдаза кхашка лаьттах тlунал чуйолийташ шой хоцахьа хий дилла деза. Хий дилла дlадоладе деза ялат дlаделехьа 5—7 ди хьалха. Цхьа метр кlоарга лаьттах тlунал чуйолийтарa республика дукагlча территоре тlа 1400—1600 кубически метр цхьан гектара тlа кхоачийташ хий дилла деза.

Агрометеорологически станце гурахьа дув ялат дlаде могадеш йола хана укх тайнара я: хий ца дуллача кхашка — 25-гlча сентябрагара 5 октябрага кхаччалца, хlаьта хий дуллача кхашка — 1-гlча октябрагара 10 октябрага кхачалца. Эттара тlехьдаьлча а, 15—20 октябре чакхдаха деза гурахьа дув ялаташ дlадера балхаш. Цул тlехьагla дийна ялаташ laн кlал гlоргда эсала долаш, шелала духьала отта низ болаш. Цхьанбакъда, хlанз этта хаоттама хьалаш теркал а деш, къьастта лаьттанца тlунал кlезига хилар теркаме а дийна хьалхагlа а дlаде мегаргда ялаташ, нагахьа санна кхоачам хиллал доrla дилха дале. Ялаташ дlадера аьттув болаш хьалаш да Наурски, Надтеречни, Сунженски, Назрановски районашка. Укхаза дlаболабала мегарrба ялаташ дlаде. Цхьабакъда, теркал де деза, сон хьалха хlалийча боарамал тlех уж тlадала тарлулген, царех лазар кхета йиш йолгеи, хlаьта иштта шелала духьала отта цар низ кхоачаргбоацилгеи. Агротехника дикагlйолча методаша махкара лоацаша хана дlадийна ялаташ laн кlал гlоргда дегlаахаз низ болаш. Цу гlулахо, шеко йоацаш, торо чуйлийтаргья хьатlадоагlача шера боккха хьувкъам чуба.

Л. МАЛЫГОНОВА, инженер-агрометеоролог.

М. Д. БАДЖБУДЖАЦА Н. В. ПОДГОРНЕ ХИННА КЪАМАЬЛ

19 сентябре Кремле Азеи Африкаи халкъий солидарноста Организаце Совета XII сессе балха юкъе дакъа лаца Москве вена lарбий социалистически возрождене Парте Регионально (сирийски) кулгала генеральни секретара заместитель М. Д. Баджбудж тlеийцар КПСС ЦК Политбюро члена, СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председателя Н. В. Подгорне.

Сирийски lарбий Республика президента Х. Асада доттагlал тlехь дайта къамьал Н. В. Подгорнега дlаэнр М. Д. Баджбуджа.

Безамеча, доттагlала хьалашка къамаьл деча хана уж дlа-юха дагабаьлар Советски Союзаи Сирийски lарбий Республикаи юкъе цхьана леладу гlулакхаш дlахо дегlадоаладарен Гаргарча Малхбоалерча хьален дешаех шоашта хеттача.

(ТАСС).

«СОЮЗ-АПОЛЛОН»: программа дlахо йода

20 сентябре Москве кхаьчаб космосе яьча советско-американски эксперимента доакъешхой — «Аполлон» яхача кема экипажа членаш.

— «Союза—Аполлона» программа хlанз а чакхъьннаяц, — аьлар СССР летчик-космонавта, авиаце инарал-майора А. А. Леонова ТАСС-а обозревателa ше жоп луш. — Советски американски кемаша бьнинкъ — из, бакъдар аьлча, программа бухь ба, цхьабакъда цун тlехьхьара корта бац. Цкъа-дале, тхо — экспериментa доакъашхой, цаькъа итоги е елаш дац. Проекта директораш СССР-гара профессор К. Д. Бушуеви США-гара доктор Г. Ланнии керте латтача группаша болх бу экспериментa lилмаш технически результаташ оттаергйолча документа тlа. Цунга юкъа гlоргъ советски американски экипажий доклаш а.

— Тхой балха отчета тlа, — дlахо дуви технически lилмай кандидата В. Н. Кубасова, — кема ерригача системай, оборудоване, приборий балха анализ е а мах бо а хьежад тхо. Къьастта уйла тlаахийтар керттера маневраши операцеи чакхьяхара — кемаша шоайла лахари вlашн гарта дигари, вlашагla хоттар. Хlаьта доклада къьастта коста бар йоала а вь вlашагlтехаши мехче lилмахойи специалистийн талкти опыти а ъвьнa йназача бокъонагlа дла мегаргдолаш йолча универсальни андрогинни гlела торониий бьь мах.

— Миштад никъ беча хана кхеча lилмани технически экспериментех хьахиннараш?

— Цу хаттара жоп дикагla лургдa задани а ена тхога тохкамаш дайтача специалисташа, — йоах В. Н. Кубасова: — Космосе гулъь материалаш къоастиь йовлла боахк СССР lилмай Академе дукхача институтий болхлой. Тхога хови бъьб, масала, искусственно малх лацийтар ю сурташ геттара дика а хиннад, астрофизикий теркам цар чlоагla тlа э эьб, аьнна. «Союзен» «Аполлонен» экипажаш СССР-е гlолла гобаккха гlоргхиларах ше дувцаш, А. А. Леонова аьлар: — Цхьана дуьца хlамаш да тха американски коллегашца Томас Стаффордаца, Вэнс Брандаца, Дональд Слейтонца. Чlоагlа цхьана тоаш болх бьбб оаха, хьоашал тессад. Цхьабакъда, алкха профессиональни тоамбар хиларал сонгla, никъ чакхбаьнначул тlехьагla творчески хьинар чlоагla аьа дейнад тха, хlаиа аьлча космонавтикая сиина лоача прогресса чоалкачча даькъе цхьана леладеча дунен халкъашта юкъерча гlулакхай ший тайпарча акта доакъашхой хила дийзад тха. Эттара тlехьагla гуш тхой американски коллегашца же бутт хьалхагla космосе бlаргадайнад тхо — 18 июле. Хlинц, лаьтта тlа, шн кlира доакхаргда оаха цхьана. Мехка гlолла гобаккха тхоаш долхаш американски коллегаша цаькъа дахa оаха тренировкаш аьта Звездни городокера дlадолалургда тхо. Мехка тайп-тайпарча гефедашка хургда тхо, предприятейи lилмай институтий коллективашца вlашагlлеттаургда. «Союз-19» яхача кема экипажо, а октябрь бетта юкъе США яхадерхl.

Къамаьл чакхдовлаш Л. Леоновеи В. Кубасовеи белгалдаьккхар, мехкашеи халкъашеи цхьана гlулакхаш лелахаре, царца lилмаи технически даькъе а цхьана гlулакхаш леладара доазонаш торонашн боарам боацаш шеръеннай Европерча кхерамалеиин цхьана гlулакхаш лелдаери дешашта йолча Совешане Тlехьара акт тlаийначул тlехьагla. КПСС ЦК Генеральни секретара Л. И. Брежнева маллара, «сат лархlара, из машара хьалашка вахарех кхочарча денга бlубенна хьежарен йоакхо яра уйла чулацца» положенеш а йолаш долча цу документа тlа белгалдоаккх, халкъаша цхьана lилмитехнически гlулакхаш леладелга доархlаме хилар. Из документ мога а деш, къоабал а деш, советски космонавташа белгалдоаккх, шоай вахар космонавтикана, космически арe таххара, лаьттан lалама ресурсаши цун биосферен lоманра хетадаьрашта юкъарчал доаццаш йовтlаш йола раздел а цу тlа хилар.

А. РОМАНОВ.

ОБЩЕСТВЕННОСТА ТЕРКАМА ЮКЪМЕТТИГЕ

БРЮССЕЛЬ, 20 сентябрь. (ТАСС). Укхаза болх дlаболабаьб Европерча кхерамзленнеи цхьана гlулакхаш леладаран тlехьарча Дунен халкъашта юкъерча комитета сессе. Сессе баьхкаб ткъаьх совгlча мехка общественноста а хlаьта иштта дунен халкъашта юкъерча тхъьь организаце а, цу даькъе Дерригдунен Машара Совета, ЮНЕСКО викалаш. Сессерча советски делегацена керте латт СССР Лакхехьарча Совета Союза Совета председатель, Европерча кхерамзленнеи цхьана гlулакхаш леладаран тlехьарча Советски комитета председатель А. П. Шитиков.

Сессе доакъашхой теркама юкъметтиге — Европерча кхерамзлени цхьана гlулакхаш леладарен дешашта йолча Совещанех хьахийнараш а совещане итогаш кхоачашъяра европейски общественносто чакхлоахача гlулакхий программа а юкъйагла.

Сессе ше къамаьл деш А. П. Шитикова аьлар, ерригача Европа юкъерча совещане толам билара дерригача дунен тlа бе а боагlаш мах бу дунен халкъашта юкъерча исторически событе санна, хьаькъала сийлахь-йоккхача кхталон санна. Советски Союза общественносто дег тlара къоабалъю совещане итогаш. Советски халкъо массана раьза а йолаш къоабалбаьб КПСС ЦК Генеральни секретарь Л. И. Брежнев керте а волаш СССР делегаце баьь болхи Хельсинкие хиннача совещане цо даь къамаьли.

ЛЕКТОРИЙ СЕМИНАР

«КПСС XXIV съезда арахьара политически программа — кхоачашъеш я» яхаш тема а йолаш 1975 шера 9 сентябрера 12 сентябре кхаччалца город Челябинске хиннача РСФСР лекторий - международникий массаза болх беча семинара-совещане шоллагlча запяте материалех лаьца лекторий-международникий, историкий, экономистий, политинформаторий группай кулгалхой, лаккхерчеи юкъерча специальнии дешара заведенешка общественни lилмаш хьехача преподавателий республиканска семинар хилар 20 сентябре КПСС Нохч-Гlалгlай обкома политически дешара цlагlа.

Шоллагlча запяте темаех лаьца хоамаш яир цуа доакъашхоша:

П. В. Иванина — «Знание» яхача Общества Нохч-Гlалгlай республикански организаце правленерча СССР арахьарча политикаеи дунен халкъашта юкъерча гlулакхаштеи пропаганда ена lилма-методически совета Бюро председатела заместитела: Европейски кхерамзленна тlехьарча къоасама керда этап (Европерча кхерамзлешеи цхьана гlулакхаш леладарен дешашта йолча Совещане итогех). СССР экономически дегlаккувлара актуальни проблемаш. Дунен халкъашта юкъерча темаех лаьца лекцеш кийчъярен ешарен методика. «Знание» яхача Общества организацешна КПСС XXV съезда кийчлуча юкъагla СССР арахьарча политикаеа ю лекционни пропаганда тоаяра дехкарий хьакъехьа;

В. В. Банкина — КПСС Нохч-Гlалгlай обкома пропагандаи агитацеи отдела лектора: «Арахьарча экономически бувзамий даькъера КПСС политика. Социалистически экономически интеграци: дегlаахари перспективаши. Маоистски кулгалхой чуреи арахьареи политика. Португалера революци: дегlаахара халонаши перспективаши.

В. Д. Ключкова — академика Миллионщикова цlерагlча Грозненски мехкдаьтта института вокхагlйолча преподавателa, «Знание» яхача Общества Нохч-Гlалгlай республикански организаце правленерча СССР арахьарча политикаеи дунен халкъашта юкъерча гlулакхаштеи пропаганда ена lилма-методически совета Бюро секретара: Хlанзарча этапе идейно-кхетама балха дехкарий хьакъехьа. Хlанзарча этапера дунен халкъашта юкъера коммунистически болам. Империализма чухьара вlашдухьаденаш хlанзарча этапе ирьалар. Къамий-кортамукъален болама актуальни проблемаш. Гаргарча Малхбоалера хьал.

Дешa багlареша дахча хаттарашта дизза жопаш тийлар.

В. БАНКИН, КПСС обкома лектор.

КХОМБЕ БАЛХА ХАНА

КПСС ЦК-и СССР Министрий Советен балха ха кхом беш дIаахийтар тоадара хьакъехьа бола соцам республике иштта кхоачашбу хьежача гучадаьннад из гIулакх цхьадолча дакъе вайцига тоалуш доагIиdга. Балха ха зехьа йовлага республика кIезиг-дукха лаьгIденнад. Балха ханех дикагIа пайда эц Грознески химически комбината, «Малгобекнефть» НГДУ, «Электроприбор» завода, кхыйолча предприятеш коллективаша.

Цхьабакъда дукхача министерствашка, ведомствашка, промышленни предприятешкен организацешкен къахьегамен производственни дисциплина тоаяра тIаберзабаь партен правительствай соцам кхоачашбелга ма-доаттIа теркал дац. Иштта республика статистически управлене данних промышленносте белгальъ зехьа йовш йола балха ха 174 эзар сага-дена тIехьъьяйй. вешта аьлча вай республике цхьан болхлочон лаьрхIача кхом боацаш йовш йола балха ха цкъан ахазаен цукхагIа я Российски Федераце йолчул.

Цу тайпара хьалаш оттара керттерча даькъе бехке ба балха ха кхом беш дIаахийтара тIаерзаяь шоаш уттаяь мероприятеш кхоачашъяра тIахьожам эсала лоаттабу цхьайолча министерствай, ведомствай, предприятейи организацейи кулгалхой, хIаьта иштта моттигерча Советий исполкомаш.

Дукхача предприятешка эзтьа йоагш йола балха ха кIезигагIа ца яларал совгIа ха дIа ме йода оядаюваш а латт. Иштта да гIулакхаш цхьайолча консервни Аргунски шекар доаккхачеи заводашка, дахчах хIамаш еча Ермоловски комбинате, Гудермесски медицински инструментий заводе, Грознески электромеханически заводе, кхыйолча предприятешка.

ТоьаI дукха балха ха йоа администраце пурамагIа нах балха хьа ца ахарах а. Республика промышленносте кхом боацаш йоаьча балха ханах пунга 38 процент кхоач. Из юкъера дIалаьрхIача дерригача шерa администраце мукъевалийтарах хIара дийнахьа болх ца беш 300 совгIа саг хиннав яхаьга да. Цу бахьанагIа къаьстта дукха балха ха йоаьй «Чечингстройматериалы» яхача объединене, Гудермесски медицински инструментий заводе, Грознески шветокова заводе, «Старогрознефть» НГДУ.

Предприятей, организацей учрежденей дукха кулгалхой сон тIера ба алаих доацаш болхлошта отпускаш телара. Массаза яхар мо уж отпускаш йIаьххача хана — 30 а кхы совгIа а денна тел, хьаметтел нозал отпуск яллал цIенхаштта дола бахьан деце а. Цудухьа тамаш яц производствана Iаткъаш дола из гIулакх оядадувлаш хилар.

Цу гIулакха предприятей кулгалхоел совгIа бехке я цхьайола министерстваши ведомстваши. Масала, коммунальни боахама, бахача наха бытови гIулакхаш ду, юстице, уахацIено дораяра министерстваш, сберегательни кассай управлени, военкоматаш, къахьегамхой депутатий цхьайола городскойи районийи Советаш. Цар белха кхоачашбал дукхазна вIаьха хьалоташ Iалашдеча предприятейи организацейи балха ха наха аьттув бойта тайпара кхыфастаярах бола партей правительствай соцам.

Ерригаш хIана яц эьна нотариальни конторaш, юридически консультацеш, военкоматаш, социальни Iалашоп учрежденеш, районийи городской боахама управленеш шоаттен кIирани деношка къайла я, дIаьта кхыча деношка а сайрийна 6—7 сахьат даллалца мара болх бац цар. вешта аьлча дукхагIболча къахьегамхошта баха -балха аьттув боацача хана. Цудухьа дукха хул шоай гIулакхаш чакхдахара балха тIара мукъабовлийтар деха болхлой, балха тIа хьаьха тIехьабусараши е дахаш хьалха тIерабулараши.

Цхьайолча предприятешка къахьегамен производственни дисциплина телхераштa, балха ха зехьа йоаерашта общественносто тешт ду.

ДIадахача шера алхха республика промышленни предприятешка доацача бахьанагIа балха хьа ца воагIаш нисаь 3124 саг, е берригача болхлоех 10,2 процент. Цу тайпара бераш дукха ба Грознески гIа чакхйоахача заводе, «Художник» яхача фабрике, «Автоспецоборудование» заводе Къахьегама дисциплина къаьстта лоха я Самашкински консервни заводе, Грознески аьшкабетони конструкцей заводе, столярни изделей заводе. ГIулакх дикагIа дац цхьайолча кхыча предприятешка а. Иштта Нохч-ГIалгIай шекар доаккхача заводе, Назрановски трикотажни фабрике юкъера дIалаьрхIача доацача бахьанагIа балха хьа ца воагIаш хIара болхло 8-зза Iайлева, «ГIишемаш» заводе — 7-зза, Аргунски аьшкабетонни изделей заводе — 5-зза.

Дукхача предприятешкеи гIишлошъеча организацешкеи дерригача дийнахьа болх сеца латташ моттигаш ца нийслу. Къаьстта дукха я уж «Чечингстройматериалы» объединене. Алхха дIадахача цхьан шере цу бахьанагIа 1,4 эзар сага-ди дайра цу объединене, иштта дукха балха ха йоаю Назрановски кирпишкашъеча заводе а.

Хьежача гучадаьннад зехьа йоаеш йола балха ха лоархIалга дукххахахьа эсала леладалга, болх боацаш производство саца латтара еча учета листокаш яц, тесса леладу табелаш уттаедга, массанахьа яхар мо дIаозбец балха тIехьабусараш, хе чакхьаллалехьен администраце пурамагIеи балха тIерабуларaш, иштта теркальяц массой мероприятеш чакхьахара йоаеш йола балха ха.

Бежалдаьнна деза балха ха дукха боаргиа цкъеса промышленни предприятештен гIишлошъеча организацештен нах балха тIа дукха хувцалуш хиларо а доккха зе делга. Боллой кадраш къаьстта дукха хувцалу гIишлошъеча организацешка. моттигерча промышленноста министерствана чуйоагIача мебельно-техника объединене, кога гIирс беча фабрике, Аргунски духха комбинате, гIишлой материалийи гIишлой индустрейи комбинате, кхычахьа.

Нах балха тIа дукха хувцабалара керттерча бахьанех да производствой къахьегама вIаштIехьбоаккхача, болхлой чуIеча фусамашцех деша даха ха йоацача берий учреждененцен Iалашбеча, нах болх беча моттигашка хьакхувлачa кхоачамбоацарaш.

«Грознефть» предприятешкен гIишлошъеча организацешкен болх бара хIара дийнахьа Грозне 6 эзар совгIа саг города гонахьарча юрташкара хьахкувл. Масала, Нохч-ГIалгIай гIишлошъеча управлене хIара дийнахьа 50 километр хилаьа гаьна ухача юрташкара шиб объекташка хьахкува 2500 совгIа болхло, «Грознефть» объединене — 1800 гаргга. «Чечингстройматериалы» объединене №№ 1, 2 йолча комбинаташа — 600 совгIа саг. Болхлой хьехкувла транспорт во вIаштIехьдаккхарах нах балха тIехьабус, цудухьа царех дукхабараш (къаьстта кхалнах) дукха за ялалехьа балхара дIабувл.

Нах балха тIа хувцабалара процент лахъеш дола гIулакх ца мехкаш лаьча районашка ахча даьча яйна дIауха нах а шерагара шерага дукхагIа хулаш боагIнагa. Иштта 1974-ча шера вай республикера кхычахьа ахча деккха дIавахар 20 эзар гаргга саг. Цул совгIа царех оило дакъа гургхьа вIабийнаявчул тIехьагIа бIаьсти юха республикал арахьа балха дIабоаххалце общественно-пайдане болх беш хилаш. ХIаьта вай республика промышленни предприятеши гIишлошъю организацеши 5—6 эзар болхло ца тоьаш я.

Цхьайолча предприятей къахьегам хана вIаштIехьбоаккхаро, балха ха зехьа дукха йовша хиларо йаллача хахал совгIен салоIача деношкен нахага болх байте безача оттаву. ДIадахача шера иштта байтача балхах 883 эзар сага-ди хилар. Къаьстта дукха цу тайпара моттигаш я юрта боахаме, гIишлой материалаш еча промышленноста, кIагача промышленноста предприятешка.

И. БАШИРОВ,
Д. МИЗЯКОВ,
Нохч-ГIалгIай АССР халкъа тIахьожама Комитета штате боаца инспектораш.

Пхе шера план кхоачашъяьр

МАССАЗА А ХЬАЛХА ЛАТТАШ

Балха ди чекдаьннад. Сихбенна шIаухаш ба Грознечо шерпа хайн хIаьлеш боалха гIишлошьераш. Цхьабаьла цIабаха сиха бац Нохч-ГIалгIай гIишлошьеча управлене СМУ-6 слесарий - монтажникий бригадир Мовчев Иван Михайловичи цун бригадера слесараш - монтажникаш. Массаза санна балха тIехьа а сеца цу дийнахьа шоаш даьча балхий хьогаш е, къоастаде деза дешаш къоастаде лаьрхIар цар.

— Вай бригада тахан дика болх баьб, сменах норма 130 процент кхоачашъяьй, — аьлар Иван Михайловича. — Из толам дIахо кхы а дикагIа хилийта торонаш я вай, вайгара из дIа а дех отделочни балхаш деш болча гIишлошьеранна, хIана аьлча вай деш дола балхаш чакхдаларга хьежжа мара дIадахa йиш йолаш дац цар балхаш.

— Цу гIулакха тхо раьза ва, хIаьта тхьо сиха оарцагIва а везаш гIулакх я да вай балхаца дувзаденна, — аьлар бригадерча болхлоех цхьанне. Вайна тIаьх езаш я цхьайола гIишлон материалаш, нагахьа уж ца хуле укх деношка бе болх болаш дисар кхерам бокаш да вай, яхаш дувц оь дIахо.

— Цу гIулакха сагота хила лелаш шун, пунга со хьожаргва, — йоах бригадира. Сига Iалашье эза материалаш шиб бе доаллача блокнота тIа дIаяьзъю цо. Цуа тIехьагIа СМУ-6 кулгалхоча хьалхашка оттадаь декхераш шиб коллективерча гIишлошьерашта дIа а доазийта цIабаха дIа-хьа къахьстар уж.

Iубрийна бригадера гIишлошьерай балха хьаухача хьа цига шоашта эшаргъ аьнна белгальъяьача материалех дукхагIъераш хьатIоэйтайар цо селханехьа а заявка я сина. Цудухьа балха хьа ма-кIаьчча чангехьа шоай болх дIабоалбе мара ца безаш хилар гIишлошьераш. Селханарчул беркатегIа хилар из ди бригадерча гIишлошьерашта. Ши норма кхоачашйир цар цу дийнахьа. Бригада къахьегама толам а бовзийташ, иштта къахьегара дигара еррига бригадаш тIадеза «Молния» яха листок арахийцар из лоархIамо гIишло хьалъеча кхахьегаш йолча участка кулгалхоша. Иштта къахьегаш йолча бригадас дикшу я далалехьа кхоачашьяьй шиб пхе шера задани. ТIагIа шиб къахьегама толамаш тоадеш тIабоагIача пятилетка календаргIа къахьегаш я бригада коллектив.

Иштта башха дика къахьегама толамаш дахара керттердар да шиб коллективa къахьегам Иван Михайловичa кхетаппа вIаштIехьбаккхар, цунна вахаца та ховш хилар. Цхьаболча бригадирий краш санна аз дечуд дахар ду даьар яр балхаш яха уйлаш болаш ваш из. ХалагIдола болхаш ше де а гIерташ бригадерча гIишлошьерашта хьожжам телаш ва бригадир. МоллагIа бехктохаме болх бе безаш хилча бригадерча гIишлошьерашна дага а вазле мара дIабоалаба таш из болх, аз иштта бе лаьрхIад яр яхаш шийдар уттаде гIерташ а ваш. Цох беркат боалаш мара уж гIалат боалаш моттиг нийслац. Цхьан дийнахьа низкъала болх а беь чIоагIа кIаьдбенна бар бригадера гIишлошьераш. Сиха чекхйоалача хана автоматина етта гIишлон материалаш кхьчар бригаде, нагахьа уж цхьан байсане а даттийтача дехьа йоаргIоалаш яр уж. Сон чIоагIа болхлой кIаьдбенна хилара царга уж материалаш чакхьдаллаца болх бергбар вай але карагIа а ца доалаш ше болх бе дIаэттар Иван Михайлович. Тхо санна сагв веший бригадир, яр а ма-вейна шиб кIаьд аьлча санна цуйна дала болх бе дIаэттар бригадера берригa слесараш - монтажникаш. Шоашта хало хуле я цхьа саьлат даладехьа чакхбаьккхар цар пита бе мел беза болх. Хала хиларах бIу ца къожабеш, хьахашка латта дехкераш дизза кхоачашдеш хиларах дукха масалаш доаладе йиш я.

Боккъонца вола новкъост, наставник вов. Мовчев хиларах а дукха масалаш доаладе йиш я. Цхьа шу дIадодаш оо массехк слесарь - монтажник ца кийнсат. Профессионально-технически училище чакх а яьккха цун бригаде хьожаьяь вера къона ши специалист. Бригадерча боллоеша товш барар, болх бара тIера баьяр, шоапа ховр-м тхона дацдeлла дукха ха я яха уйлаш йолаш бар. Из шийна хоа ма-даллагехьа цкъа санна массехказа царна хьехар деш царца къамаьл дир бригадира. Практически болх Iома ца бича училище дийшар кхоачамбола ца хиларах дийцар, шоаш карзлаьша бодх царна безабалийтара, цар цунах дог ца эккхийтарах хьехар дир. хIанз бола уйлаша уж гаьна барг ца хьлар дIахайтар. Иштта цо дахьехар дIа а йица боккъагахьа баьлар къова специалистан. Уж санна барав-м дукха шийсбеннаб соща, — йоах Иван Михайловича, — царна дувца а бакъахьарча наькъа тIа уж баха а Iомавеннaa со

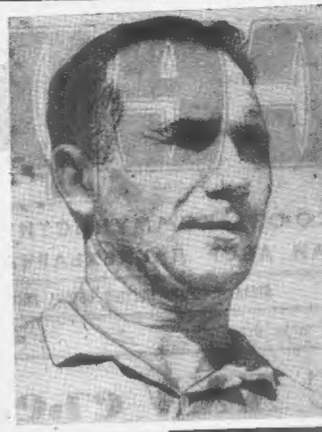

гIишлошьеча къахьегам волча 17 шера.

Дика къахьегама лер ютаю хьайоагIа иштта вола кулгалхо керте латта гIишлошьерий бригада. Укх тIеххьарча яттех шера халкъа боахаме боккха лоархIам бола йоккхий промышленни объекташ хьалъяьй цо накъа а доацаш. Бригада хьалъяьй Грознески ацетоноша заводера витаминаш цех, радиотехнически заводера производственни корпус, межкдаьтта чакхдоахача заводера централни газофракционирующи установка. Ленина цIерагIча межкдаьтта чакхдоахача заводера градирнеш, Грознера Ленина цIерагIча улицатIара кхозза вIаштIара яь больница, кхыйола лоархIаме объекташ.

Иван Михайловича ше метта новкъосташа а доккхал деш сиэ доллон ба цо хьабеал къахьегама никъ. Цунна а иштта бригадерча берригача гIишлошьерашта а енкай коммунистически къахьегама ударник яха сийлен цIи. Дукха да тийнна совгIаташ а: Ленински юбилейни медаль, «Знак Почета» яха орден, «Социалистически яхье котваьннар» яха ши значок, «РСФСР социалистически яхьа отличник» яха значок, кхыдола совгIаташ.

Цар дIадехар дукхагIа хилар кхетаду бригадира Мовчев Иван Михайловича. Цудухьа кхы тIа а шиб хьинар айдаь къахьегаш ва из КПСС XXV съезда сийна тIайица социалистически декхараш тIехкхоачашдара. Цу гIулакха оарцагIбаьхаб цо бригадера беррига гIишлошьераш а.

В. КОСТОЕВ.

СУРТА ТIА: слесарий-монтажникий бригадир И. Мовчев.
И. ПЛИЕВА сурт.

ХЬАЙБАШ ЛЕЛАДЕРАША ЙОАКХО Е ЕЗА ГIУЛАКХ

«КПСС XXV съезда баха ма- боагIIара накъабахар дукха делаеча социалистически яхьа хьакъехьарча» КПСС ЦК соцама жоп а луш соахка укх дана ехха хиначул 4 процент совгIа хьайбай продукци еххай укх шера 16 сентябрь тIакхоачаш республика юрта боахама къахьегамхоша.

Къаьстта дика вIаштIехьдаьккхаI паччахьалкхенга хьайбай продукци йоднигa Веденски, Грозненски, Урус-Мартановски, Шалински, Шелковской районашка.

Укх шера хвоттама хьалаш хала хиннадале а хьайбай продукци алсамйоаккхаш дукха фермаш я республике. Иштта, Шелковской района доиркаша — 8 процент, Ачхой - Мартановски района лоиркаша — 7 процент, сунжепцашен шалинцашен — 8 процент дукхагIа шура еххий паччахьалкхенга укх шера 16 сентябрь тIаккхоачаш соахка цу юкъа ехха хиначул. Цунца цхьана Грознески района доиркаша — 13 процент, гудермесцаша — 4 процент, малгобекцаша, надтеречецаша, назрановцаша — 9 процент хIезигагIа шура еххай соахкарчул.

Дика къахьег укх шера Ачхой - Мартановски, Веденски, Гудермесски, Урус-Мартановски, Шелковской районашкарча хоа тIара оалхазараш леладеш. Паччахьалкхенга фуаш дохкара шера планаш кхоачашъяь баьннаб уж.

Паччахьалкхенга фуаш дохкара геттара тIехьа дусаш да Грознески, Сунженски, Шалински районашкара боахамаш.

Паччахьалкхенга тха дохкара планаш кхоачашъеча тIехьадусаш да эггара дукхагIа жа леладеча Наурски Шелковской районашкара боахамаш.

Къаьст-къаьста боахамаш хьанйцача паччахьалкхенга хьайбай - продукци йохкара планаш дика кхоачашъю «Ассинский», «Овощевод», «Предгорный», «Новогрозненский» совхозаша.

Республика берригача хьайбаш леладераша йоагIгIаш йола йоакхо е еза хьайбаш чусоцаде кийчо яра. Из гIулакх вIаштIехьдаккхарга хьежжа кургъя тIадоагIача шера хьайбашкара йоаххаргйола продукци.

Дунеар халкъа Iаьдалех да

ВОДАРИ КIЕЗИГДАРИ ДIАКЪОАСТАДЕ ВАЙ ВАХАРЦАРА

Боккха лоархIам болаш а наха пайда лургболаш а я 2-ча августе араьнна «Халкъа Iаьдалаш» яха статья. Советски халкъ доал хььнала къахьегаш, укх дунен тIа эггара хьалха коммунизм хьалъеш. Советски Iаьдал халкъа Iаьдал да. Цудухьа вай массава а мутIахьа хила веза Советий Iаьдала законашта, уж дизза кхоачашде деза.

Iаьдало йоах: во хIамаш ца леладе, хьаьнала къахьега, деша. Бавар тIа дохкаш дола хьайбаш санна кхалнах ахчах ца бохка, шоай тIехье лерттIа хьалххее.

ХIанз дукха кагий нах ба 30—35, кхьметтел 40 шу даьнна саг йоалае йиш йоацаш. Фу де деза цу тайпарча зIамигача саго? Е харцахьарча новкъа вала веза цун, е нахагара юхалургдолаш ахча дакха деза. ТIаккха из дIатакха ца могаш 5—6 шу дакха деза.

Ховш а цаховш а саг вийначунтара ахча е дакха цхьабараш Iохоташ моттигаш шийслу вайна юкъа, из саг суд текхьа волашше а.

Укхаза дукха цхьамьлаш дукха эшаш, хIана аьлча, дукхагIа мел бола кагий нахи мехкарийн дег чура раьва ба статьи тIа дуцачун. ХIара къаман шиший Iаьдалаш, традицеш я. Вай гIалгIай а да дика Iаьдалаш. Эхь-эздел хилар дика хIама да. Эхь-эздел долаш хьабоагIа вайнах дукхача хана деня. БоккхагIвар лоархIаш, хьаша сийдаь тIаэцаш оамал я вай. Белхи бар, ловлахо дархIар бакъахьара гIулакхаш да. Цхьабакъда, уж дика мел дола Iаьдалаш кIалдут цхьадолча нийрчача гIулакхаша. Вай кицаш да: «Къаьнадар хоастаде — (из наха пайда луш дале) къонадар яш», «Къахьа дале а, бакъдар толдаш». ХIанз тарлургдац вай таханарча дено яхар ца дича, из вайгара дIадех вахаро ше.

Массанена ховш да паччахьа хана нах миска баьнаб. Вай шохар иразе хилийтар дукхьа цар шоай цIий Iо а ухийташ Советий Iаьдал даьккхад. Цу Iаьдалца товргдац нийрча гIулакхаш. Уж вай дукха во мел дар дIадаргда дукха къамаьлаш а ца дувцаш вай хиддензш доаттабой парна дукъала хIарано шоай юрта бахача наха юкъе ну къахьела бол бой. ХIара юрта ба депутаташ, коммунисташ, комсомолаш. Эттара хьалха уж деккарийла ба цу даькъе шоашкара дика хьоххам гойта. Со я тха коллективери нах а раьза ба цу гIулакха царцагIдоаьа, гIо де.

Р. САГОВ,
Дошлакъий - Юртарча юкъерча школа завуч.

ЛЕНИНГРАД. А. А. Жданова цIерагIча Ижорски завода 774 бригада, 225 участок, 102 смена «КПСС XXV съезда — 25 хьинаре вахта» яхача девизагIа къахьегаш я. «КПСС XXV съезда даха ма-доагIIара накъадахара тIехьа социалистически яхь йоаржарах» болча КПСС ЦК соцама жоп а луш ижорцаша кхы а доккхагIа декхараш тIаийцад. Цар лаьрхIад дунен тIа йоккхагIа ярех, мехка лоархIамегIа ярех йолча гIишлойна — Саяно-Шушенски ГЭС лаьрхIа йола бехктохаме узлаш оборудоване оатхалара кийчъелга ханал хьалха Iалашде а съезд хьеллаьаца юкъ йисача хана производства заданел совгIа бIаьш тоннаш болати турбаши яраеца а.

Съезда хьалхарча яхье доккхий толамаш доах № 2 механосборочни цеха станочникаша. Царех дукхханоша ийслагIча пятилетка плана заданеш хIаналехьа а кхоачашъяьй. Зуборезa А. С. Антонова, фрезеровщикашта А. П. Потехина, С. А. Шмелева, В. С. Александрова СССР энергетически машинашъяра Министерства болхлошта юкъе професегIа дикагIа бараш яха сийлен цIи еннай.

СУРТА ТIА: № 2 йолча механо-сборочни цеха фрезеровщикий бригада. Аьрдехьара аьттехьа С. А. Шмелев, А. П. Потехин (бригадир), В. С. Александров. Хьалха латта болхлой хIана иттлагIча пятилетка кхоалагIча бетта чотаз къахьегаш ба.
О. ПОРОХОВНИКОВА сурт.
ТАСС фотохроника.

МАШАРА ГIУЛАКХА ЛАТТА ДЕЗА IИЛМА

Iилман боллой Дерригдунен федераце вIашагIтеха «Герз дIадаккхар дукха доаттабеча къовсаме Iилманойн цар организацейн лоархIам» яхаш дунен халкъашта юкъера Iилман симпозиум хилар дукха йоацаш Москве. Цига дакъа лаьцар 62 мехкарча Iилман боккхийча деятелаша.

АПН корреспондента ше интервью душ Iилман боллой Дерригдунен федераце (ВФНР) вице-президента академика АРТОБОЛЕВСКИЙ Ивана дуьц Iоадеш латта герз соцадари лаьттан тIа чIоагIа машар оттабари дукха доаттабеча къовсама лоархIамахи декхарехи.

— Герз дIадаккхара найдана дола къамаьлаш дир симпозиуме берригача Iилмахоша, цхьабакъда хийттараш бе-бе дар. Цхьаболча, бIубенна боацача Iилман вакалаша йоах: герз доаккхе деррига а дIадаккха деза, ца доаккхе вIалла ца а доаккхаш дита деза, хIаьта, нагахьа санна цIендаь герз дIадоаккхилга хIанзэе а деня вIаштIехьа ца доале, вокх юхе мел дисачун маIан доа.

Цхьабакъда дукха а дукхагIа бараш — лерттIа уйлаш йолаш, герз дIадаккхара проблема этапегIа къоастайра наькъеш кхетадеш хьаллоацаш бола нах. Цу тайпарча наькъа тIехьа латтараш хIанзале а гуш да цунах хьахулараш. Уж леле а с яхийале а доача герза тайпашта доазув оттадеш, къаьстта кхерамеча герза тайпаш юкъедакара кхерам болаш йола белггалара районаш геттара е тIехь-тIаIоагIача хана герз Iоадара юкъера йоахаш долча дукхача договорашпен соглашенентен кулгаш яздаьд (масала, Арктиках, Космосах, форда бу хах дола договор, ядерни герз доаржа ца дарах дола договор). Цу тайпарча соглашенеша Iалаьмате йоккха психологически политически воздействи ю. Цар аьттув бола хьалаш хьахулийт герзаш дIахо кIезигдара хьакъехьа кхы тайна, шерагIа йола соглашенеш яра.

— ХIаьта а, дуне тIара дикълагIа дакъа Iилмахойн инженераши тIема гIулакха Iилман разработкаш еш ба. ООН Генеральни секретарната даннегIа, 1973 шера герз хьадарга дIадахар 240 — 270 миллиард доллара — деррига дунен къаман продуктах ворхI процента шийсса лаьрхIад. Из а мича хана дахийтад аьлча, Лаьттан тIа бахкача нахах кхоалагIа дакъа моцалла боаш латтача е кер бизэал хIама ца хьоташ болча хана дахийтад.

— «Машар безе — тIема кийчле» яхача белгалара милитаристски тIозарий теорех хьахур — Iилман чура эйпе деформаци. Герз дIадоаккхилга вIалла аьттехьа а дитан цу гIозарша, машаран кхеразвленнен бола аллха цаI мара боаца тешам — ма-могга дукхагIа герз Iоахар ба а яхаш, «Цхьатара шийсбаьча кхерама» теоре маIан — герз Iоадара хьалхашка бокъонца ши кулг Iодахийтар, адамлен, кхоанен еш йола уйла кхета ца еш, тамашийна хилар. Экономике хинна зенаш-м лоархIа а лургдар, цхьабакъда кадраш хийчьяра даькъе хинна зенаш, энергетически естественни ресурсашка хинна зенаш цхьанна а тайпара мах булургбоацаш да.

Укх тIеххьарча шерашка дунен халкъашта юкъера хьал тоадаларо, Малхбузеннен Малхбоаленнен юкъерча гIулакхашкара кхоххам кIаьдбаларо аьттув бола хьалаш хулийт тIема низаца вIашдухьала латтара боарамаш лохдара процесс дIайоларо а хIаьта Iилман потенциал дуне моцалахи къелахи, йоазун-дешар ца дарахи лазарехи мукъадаккхара дIаерзаара а.

Москве Дунен халкъашта юкъерча Iилмахой симпозиуме дакъа лоацарашка ше доше оалаш, КПСС ЦК Генеральни секретара Л. И. Брежнева белгалдаьккхар: «Вайна массавена а тIагIорттадаь хьалхашка оттаду... дунен тIара политически кхоххам вIаьдбарца цхьана тIема даькъера кхоххам а кIаьдбара декхар...»

Герз дIадаккхара тIехьарча къовсама лоархIамеча этапех цаI — стратегически цхьатарара боарамаш лохдар. ТIема бюджеташ зIамигъяр. Советски Союзо ООН Генеральни Ассамблейн хьажийта дIачуеннай ООН Кхерамзлен Совета массазарча члений — паччахьалкхений тIема бюджеташ 10 процент зIамигъярен цу тайппара кходаьча ахчах цхьа дакъа дегIаухача мехкашта новкъостал дара хьожадарен хьакъехьара предложени. Халахете а, из предложени чакх ца йоаккхаш тIехьайоах малхбузехьарча цхьайолча паччахьалкхенашен КНР-еси харцахьара никъ лаьар бахьан долаш.

СССР-ах лаьца аьлча, цо оборонага дIаухийтар 3 процент кIезигденнад — 17,9 миллиард сом хиначa шера боарамгара (1970—1973 шш.) 17,4 миллиард сомага кхоачаш (1974—1975 шш.), деррига дунен тIа герзага вIадохийтар 25 процент дукхагIа хиннача метте.

— Iилман чура малагIа «дIайха кхуврчаш» да, малагI открытеш я адамаенна доккха беркат даргдараш а цу цхьан хана из хIалакъергйолча низаца цуьна дуьхьалъерзае тарлураш а?

— Ядро ястар. Вайна хов, заман цу йоккхача открытеноаш мича кхоачадаьд, хIалакъеш долча низой мел запасаш Iоаьий. Уж запасаш, тротилова эквивалентаца лаьрхIача, дунен тIарча хIара сага лелхача веществай 4 тонн гаргга кхоач, хIаьта эккхача низага дилача Хиросимана чутехар сайна йолча 600 эзарнел совгIа бомба бар миссел низ болаш я.

Дерригa адамаш кхераденна хилар теркал а деш, переговораш е йоласлар СССР-я США-я ядерни герз ду производство кIезигъяра хьакъехьа. Уж переговораш беркате дIахо эир Владивостоке советско-американски паччахьалкхенашта керте латтараш вIашагIкхийттача хана. Барт вIаштIехьбаьлар стратегически наступательни герза доазув оттадара хьакъехьа йIаьххача хана керда соглашени яра. ВIашагIкхетарах хьахиннараш белгалдоал хIанзалца ца хиина тайпа керда герз хьадара доазув оттадеш йола хьедда положенеш царза хиларах а. Дуккъал цу тайпарча герзаца дувзаденна ца цхьан оагIорахьара стратегически совле ялара белггалъярца гIозарашa доаха дог.

Алхха цхьа атом хинна Iаш «бIайха кхурч». ТIема гIуллакхашта пайда эца тарлуш йола йоккхий открытеш ярга дIакхаьчай адамле хIанз, ядерни зама йолаеннача юкхьоа санна. Ядерни даькъе яьча открытешна цкъа хиннар морг хIанз юха а хила мег кхыча доакъошка е тарлуча открытешна. Керда, тIом бара дукха а доккхагIа дола, хьаметтел дунен термоядерни тIемочул а чIоагIагIа хIалакъьара кхерам адамленна тIаоттабе могаргдола низаш хьадара кхерам ба хIанз хьатIаэттар.

Адамлена фу хулаш да косимчески арнега кхачар?

Дукха метеорологически нидений къайле йоазаргья, царна доал дулургда, хIаьта доаче, хьахургья лаьтта леладара, лаьттан ченаш каpaерзаяра, бувзамен телепередачайн сердa тайпаш хьадара, хIанзалца хьа хиланза йола металлий сплаваш хьэз торо хулийтаргйола керда технологически операцеш вакуум чу чакхйоахаргья. Лаьттан тIарча дукхача проблемашка бода никъ хьабеллаш дола дIоагIаш Космосе дада. Цхьабакъда цунах, тIема плацдармах санна, пайда эцара кхерам а хьахул цу цхьан хания.

Лазерни техника. Из бахьан долаш медикашта хьалхашка хьаеллаеннй, масала, хала, цкъаза кхыча тайпара дарба дулургдоаца лазараш долаш бола нах юха вахар чу боалабарен берзабарен керда перспективаш. Цхьабакъда лазерни техника — уж я керда тIема торонаш а. Иззаморг ала мегаргда керда, сага кхераме, шоашта гонахьа мел дола хIама хIалакдеш йола соединенеш хьаьвьа химех а.

Iилмахо хиларах тарра, аз къаьстта чIоагIа бIу къожабу биологе, гении инженере даькъе яьча Iилман открытеех тIема гIулакхa пайда эца тарлуш хиларах. ХIанзарча биологически Iилма кортa а хинна дIаэттай генетика. Сага гонахьара вахара хьалаш тоадара торонаш боарам боацаш шеръергхиларах тешам лу цо. Гении инженереца юкъаенна я тIехьенгара тIехьенга дувлаш хьадоатIача лазарашта бокъонца дарба дарга, кхачиң продукташ хьаяра керда спобаш кхолларга доглоахйила. Организмай хьисапаш тIехьенгара тIехьенга дувлареи хулцадаларен законаш карадерзадаро йиш хулийт эшшача тайпара керда, продукт дукхагIа луш дола тIайоалача хIамай сорташе хьайбай фуи хьаккийта. Цхьабакъда, тIехьенгара тIехьенга дувла хьисапаш хьаделлаш йолча гении инженерех, «тIема стратегий» бе из кхаьчача, белггала унзара герз хила а тарлу.

— Миштa мах бу Iа машар лорабарца, герз дIадаккхарца дувзаденна деша цъестадара даькъерча Iилмахой лоархIама?

— Iилмахошта бокъонца ховш да, герз Iоадарах мел доккха зулам доал. Цар хьаькъал дIакхоач хIанзарча герзагахьара тIалатта кхерам мел боккха ба ха а тешшамен нийсен цунах хоам бе а. Цу тайппара общественни мнени вIаштIехьа а йоаккхаш, сихдаь герз хьадеш дола милитаристски гIозараш моральнни политически гIулакхашта хийрадахара новкъостал а деш. Iилман боккхагIболча деятелаша — Фредерик Жолио Кюре, Джон Бернала, дукххача кхычар е ха а, е низ а кхобаьбаш ядерни тIема кхерам юхатохара.

Герз дIадаккхар дукха доаттабеча къовсамера шоай дакъеш моттиги Iилмахоша кIоар гагIа кхетаяра боккхача лоархIаме хиннай Iилман боллой Дерригдунен Федерацин Iилмахой Пагуошски болами. Дукххача даькъе духхьал тайп-тайпарча мехкий прогрессивни Iилмахой ба кхаь дакъе дергдоацаш ядерни хожмаш декхарах дола Московски договор дара а бактериологически (биологически) токсически герз кийчделга, хьаделга, лоаттаделга декхарахи из хIалакдаь дIадаккхарахи йола Конвенци тIаэцара а дика кIийле кийчъяьраш.

ХIанзарча этапе Iилмахой декхар — герза керда тайпаш кийчдара доазув оттадинза нргйоацаш йола Iилма-технически дегIадаххара сфераш хьагучаьвхар, биологически герз дийхка даллариа ядерни доацача герза кхы тайпаш а дехкилга вIаштIехьдаккхда гIертар.

Вайна, Iилмахошта, хьалхашка латтача керттерча декхарех цаI — ООН хьажийта аьнна Советски Союзо дIачуенача предложене тIа ювцаш йола герз дIадаккхара хетаь дерригдунен конференци сихагIа гулъяра массе оагIорахьара новкъостал дар. Iалаьмате йоккхий ресурсаш мукъаяхаоо йиш хулийтаргья экономически кIезигагIа дегIадаьхкача мехкашта дикка новкъостал де; дерригача халкъий вахара боарам лакхбе.

Шерра уйла дIакхоачаш вола цхьаккха саг, тохамхо висa йиш яц цу деша ястара. Iилмахоша шоай низаш сенна тIадерзадергда, шоай хьакъале талант малагIча гIулакхий аьттоуна тIайохийтаргья харех тийша я дукххача даькъе адамлех кхел, цунна боккха хIама дола моцала, лазарий, гонахьара Iалам ца талхийтарен тоадарен, Космоси Дуне океани карaберзабара проблемаш къоастелга.

(АПН).

ПХЕ ШЕРА ПЛАН КХОАЧАШЪЯЬЙ

Кабина наIеращ тIа синро-ническим буровой вышка билгалда тIайола автомашинаш го йиш я мехкадьтта доахача моттигашка, бурув тохача участкашка, республике промышленни гIишлош хьалъеча, кхычахьа. Уж я Ленина орден дехлача «Грознефть» объединенина чуйоагIача къьагIйолча Грозненски автотранспортни конторера автомашинаш. КПСС XXV съезда сийлениа пакъаякара яьржача социалистически яхье хьалха латтачарех а я цу контора коллектив. Халкъа боахама мухьаш дIаюха дахьара кIеслагIча пятилетка план 28 августа кхоачашъяьй цо.

Пятилетка тIеххьарча шера мехкадьттахошка, бурув деттарашка, гIишлошъерашка контора водителаша дIакхийтад 812260 тонн халкъа боахама мовхьаш, царех 170 эзар тонн мовхьаш планагIа лаьрхIачул совгIа дераш а доаш. Къаьстта беркате хилар август бутт автотранспортни контора болхлошта. Паччахьалкхен планагIа 72 эзар тонн халкъа боахама мовхьаш дIаюла дахьа дезаш хиннача цар дIа-хьа дихьараш хилар 94631 тонн.

Дикка тоаденнад автотранспортни контора деррига технико-экономически хьокхамаш пятилетка тIеххьарча шера. Къахьегама овсарле лакхъяра задани 15,2 процент тIехкхоачашъяьй. Духьала 8 бетта паччахьалкхена планагIа лаьрхIачул совгIа 136 эзар сом пайда баьб цо.

— Ер шу чакхдаалехьа мехкадьттахошка, бурув деттарашка, гIишлошъерашка тха водителаша пхе шера плана. ГIа лаьрхIачул совгIа дIакхоачийтаргйа 360 тонн халкъа боахама мовхьаш, — йоах предприяте эксплуатаце начальника Рындин Николай Петровича. Цу дакъе тIагIертта къовсам а лоаттабеш КПСС XXV съезда сийпа яьржача социалистически яхье хьалха латтачарех ба автомашиний водителаш, коммунисташ Козюлин Александр, Демильханов Алхазур, Шаламов Евгений, Астапов Николай. Царел дукха тIехьабуса бац Калинин Василий, Гузенко Владимир, кхыбараш. Цар массане а шоай пхе шера задани кхоачашъяьй. КарагIдьнначох кхоачамбаь а ца Iеш хIара сменагIа нормаш 150—170 процент кхоачашъеш иттлагIча пятилетка календарагIа къахьегаш ба уж. Шоай къахьегама толамаш цар хетаду аргIанарча КПСС XXV съезда.

* * *

Къаьстта дика къахьегама толамаш доахаш пакъайоде КПСС XXV съезда Старогрозненски бурув тохара балхий управленера буровой начальник, коммунист Улизко Владимир керте латта коллектив.

КIоарген тIехкIоарген скважинаш йоахача кердача техникахи технологехи бизза пайда а эцаш, шерра социалистически яхь йоаржаьча бурув деттараша, цар гIончаша сентябрь бетта 14 дийнахьа 225 метр бурув тохад № 706 йола скважина йоахкхача, бетта планагIа тоха дезаш хиннар 180 метр мара йоацача. Бетта планагIа лаьрхIачул совгIа 45 метр бурув а тохаш скважина йоакхача тоха бурув 4697 метр кIоаргадалийтар цар проектагIа тоха дезаш дар 5250 метр мара доацача.

Бурув тохара сухал лакхъярах, химически реагенташ, электроэнерги, кхыйола материалаш кхоярах, буровой остел биэча пайда эцарах 20 эзар сом совгIа кходаьд цар паччахьалкхена.

Ер бутт боалехьа кхы а плапал совгIа 53 метр бурув а тохаш обсадни колонна скважина Iочухийта кийчлуш я буровой коллектив.

Хьинаре къахьегарца белгальъннв я сменин мастераш Кудрявцев Петр, Медведев Иван, Мироненко Леонид, Мартыненко Виктор керте латта сменаш. Бурув тохара а спуско-подъемни операцеш чакхьяхара а хIара сменагIа нормаш дикка тIеххоачашъю цар. Шоай новкъосташта хьокхам телаш белгалбьнна дика къахьегаш ба бурув деттарий гIончаш Мальцагов Алексей, Имануилов Юнус, Нарушев Шайхан, Чернов Владимир, слесараш Кудиной Дмитрий, Амоняш Владимир, буровой мастер Хасханов Абубакар.

Т. АЛЕКСЕЕВ.

УЗБЕКСКИ ССР. Намаганска областерча «Коммунизм» яхача совхозе чIоагIа теркам тIабохийташ лелаву кадраш кийчъелга. Дукха ха йоацаш укхаза шоай болх чакхбаьккхар боамбя чуэцача машинашта болча механикий - водителий нах бетта йолча курсашка. Уж чакхъяьхай керттерча даькъе шкъера школаш йистеьхача 30 сахьт. Цар даькъа доацаргда хьувкъам чуэцача.

СУРТА ТIА: курсаш чакхъяьларех йола Андижански хлопководства института студентка - заочница Н. Гапарова курсий инструктор О. Алимова.

Х. ХАНДАРОВА сурт. ТАСС фотохроника.

Машиннаькъахой совгIаташ

«КПСС XXV съезда даха ма-доаггIара накъадахар дукъа лелаеча социалистически яхье хьакъехьа» КПСС ЦК бaь сoцам дег тIара къобал баь тIа а эцаш грозненски тепловозий водителаша дош делар тIехьаюсараш юха а графика тIа йоахаш дукхьал расписанегIа мара грузови я пассажирски а поездаш ца кхувла.

Графикал 38 минут тIехьаюсаш яр № 31 йола Баку—Киев яха пассажирски поезд, 80 минут тIехьаюсар № 81 йола Баку — Москва яха поезд, № 213 поезд бIаргчача сахьтан 13 минутаи тIехьаюсаш яр.

Поездий диспетчерца айхха бувзам хиларон, локомотивни бригадай говзал лакха хиларан из хьал тоадайтар, еррига поездаш юха а графико дIа ма-деххара болх бергболча яьхар.

ТIехьаюса поездаш юха а графикагIа лехаргйолаш вIаштIехьахарах машиннаькъа грозненски отделена начальника тепловоза машиниста Неокамов Владимирах Зозуля Михаилах баркал а олаш ахчан премеш елар.

* * *

Кагиркой наставник хилар сий долаш хилара дийсса дукха хьинар, хьаькъал эшаш гIулакх а да. Наставник вола сег шо хила веза масо оагIорахьара кхычар масал эца метаргдолаш: вахар доазаш а, дукха балха опыт йолаш а, ах - задел, сабар долаш а.

Грозненски локомотивни депо наставник аха скйлах цIа лелаю ах бIаьнех совгIча опытни кадрови производственникаша. Царех ва Ильяэов Ильдус.

Итташ шерашка болх беш хьавоагIа из депо ветеран, наставник, воспитатель. Кхоачам бац керда болза веннача кагирхочов машиниста гIонча довзийтад аьна, тепловозаш дIа-хьа кхувла из Iомавеь аьнна. Цул совгIа, царна Iомале леза къахьегамца коммунистически отношени хулийта, общественни вахара юкъе а дакъа доацилга, иштта цу тайпара кхыдола гIулакхаш а. Шийна наставника балха тIа цу принципаш тIара ца вале гIерташ хул коммунист Ильязов Ильдус. Духьаьла укх тIеххьарча шера цу тайпара 30 машиниста гIончен иштала тепловозий машинисташ Iомабаьб цо.

* * *

Дика вIаштIехьдаькхаа Грозненски локомотивни депо эксплуатаце цеха периодически кепайоазош хьалулга. Къаьстта из гIулакх хьакаре дIахьо кепайоазош общественни распространитело машинист - инструктора, къахьегамхой депутатий Октябрьски Совета депутата Коняя Николая. Тепловоза хIара машинисташ, хIара машиниста гIончаца дувш цо мелагIа газет, журнал яале йиш я. Цул колонне 106 сарго хIанзе 200 экземпляр газеташ журналаш яздаьд.

Дика вIаштIехьдаькхад газеташ журналаш язделга колонна кхача локомотивни бригадашка а. Тепловоза цхьа машинист, машиниста гIонча газеташтен журналаштен яз ца луш ца витара йоакхо ю машинисташа — инструктораша Ильязов Ильдуса, Сальный Владимира, Стольцев Владимира, оператора Кардонова Марияс.

Тепловозий дукхача машинисташа, цаI — шиъ кадани аьтъ ца Iеш, массехк тайпара газеташ журналаш яздаьд. Масала, тепловоза водителa Кривцов Павла бархI издани яздаьд. Царна юкъе газеташ «Правда», «Гудок», «Грозненский рабочий», журналаш «За рулем», «Молодой конструктор» да. Иштта дукха газеташ журналаш яздаьд машиниста гIончаш Мурдалов Александра, Кобзев Александра, Захаров Анатоле, иштта кхычар а.

* * *

«КПСС XXV съезда толамца лаьрхIа август бетта 200 беза мукъ тIабола поездаш дIа-хьа йигар грозненски тепловозникаша, царна тIадехха нормаль совгIа 90 эзар тонн мухьаш дIа-хьа дихьар, дукха дизельни доагор кходир.

Укх шера ворхI тонн дизельни доагор кходаьд ВЛКСМ 17 съезда цIа лелаеча Семиковов Юре кулгалдеча локомотивни бригада, нормала совгIа 18 эзар тонн халкъа боахама мухьаш дIа-хьа дихьад.

ТIехдика дIа-хьа кхувл пассажирски а мухьаш тIалоза а поездаш Гопина Владимира, Потемкин Леонида, Потемкин Генаде, Сахновский Владимира, Магомадов Валида, Пыжев Степана, иштта кхы дукхача а кулгалдера локомотивни бригадаша.

* * *

Шоай социалистически декхараш толамца кхоачашдеш хьабоагIа Грозненски дистанце сигнализаций бувзамен болхлой.

Ханал хьалха кхоачашйир цар берхI бетта йола производственни задани, графикал ши кIир хьалха а баьнна дукха балхаш дир.

Дистанце коллектив рентабельно болх беш я. Производства новаторашa дукха рационализаторски предложенеш кийчъяь производствена юкъеяхьарах паччахьалкхена пайда хиннаб.

Социалистически яхье хьалха латташ хьабоагIа дистанце электромеханикаш Варабаш Владимир, Мерзликин Александр, электромонтераш Оздоев ИбрахIам, Нальгиев Юнус, Гишаев Авалу, Скляр Алексей, иштта кхыбараш а.

«КПСС XXV съезда толамца пакъадахар дукъа лелаеча социалистически яхьа хьакъехьа» КПСС ЦК баьча соцама жоп а луш къахьегама ударни вахте а этта керда социалистически декхараш тIаийцад дистанце коллективо: автоматика устройствашта ремонт яра план 25 декабре кхоачашъе, хIаьта бувзама линена капитальни юкъерн ремонт яра план 30 ноябре кхоачашъе, 30 эзар сом ахча кходе.

Г. АНОХОВ.

КЪОНАЧАР НОВКЪОСТ

Яь елаиза йола маIача нахьа ботинка бе а йоллаш къоначa йоIага цаI дувцаш латт зIамигача дегIара, укх цехе дукхха болча къопача мехкарашта юкъе атта белгал а юлургйоаца кхалсаг. Уж дIатIаетта латтача машина чарха деча тато гонахьарчарна хьахазийтац цар фу душ. Цхьабакъда, къоначa йоIо къастача теркамца ладувгIаш хиларо тешаз ду кхалсаго дувцар пуниа чIоагIа доархIеме а хилаш а хъомаьл хилар. Грозненски кога гIирс беча фабрика коллектива вахар кIеатдукха а йоза лайначов хоа № 3 йолча пошивочни цеха болхло Шарапова Неля Макаровна белгалйоаккхаш дукха гIулакхаш долга.

— Атта совцаш тхо долча балха баьхкa къона мехкарий кагей нах, — дувц Неля Макаровнас, — болх бу ха долца хиларах а, шоай производственни декхараш кхоачашде меттел, диаов зоазв а кхелехьа а, алапи лакха хулга зов. иштта ца хилча цхьачахьа дикагIа моттиг лехе боах. Цхьабакъда, цу санна болчарна кора-м дагIеш шоаш лехаф: массехкъча а, боля мел беца, къахьега везе, гIулакх доваргаш дезарген хьежжа мара балхах яв а ялац. Ма моттадаь со кагирхоех тIеор аьле: берригаш бац иштта. ДукхагIбараш шоаш цкъа вIадолаваь гIулакх дIа ца тоссаш, хала даза а из чекхдаккха уйла йолаш хул. Иштта вIаболаьбь болх беркате хул. Дукха ха яц Джандигова Раи, Даниева Роза тхо долча фабрике балха баьхка. Балха цхьакка хIама хоаш а, е кхы хьалха болх баь а бацар къона мехкарий. ХIаьта хIанз укх цехе моалагIчо а тешал дерга уж шоай гIулакхa боккъонца бола говзанчаш хилара. БоккхагIбола новкъостий сий деш а, уйцa кхьоз шоайла совгIа дарна хозиш дар царгара хьаIомадеш а ба уж. Цу тайпара кхы а къона болхлой ба цеха дукха. Кагирхоша тIехдика къадьйга ца Iеш хьинаре дакъа лоц общественни вахаре: уж ба пенгазета арахецача а, художественни самодеятельносте дакъа лоацача а, иштта кхы дукхача мероприятешта юкъе а. Масала, геттара къона сег я тха цехера боаьло Бадрудинова Ольга. Балха сие а дукха ха яц из. Дале а, хIанзалехьа тIехдика къахьегарца шийна сий айде а, хIамаш цIенхаштта уйла тIаIохийташ хиларах, коллектива юкъара хьашташ шийчарел бе ца хеташ хиларах новкъостий тешам баьккха а вIаштIехьаьннад цуна. Цудухьа къахьегамхой депутатий районни Совета депутатаьла хержар из новкъосташа.

Шийна болх беш волча хIара новкъостех хIана дац аьнна ала дег тIара доагIа хоза дош да Н. М. Шараповай. Шийх аьнна ду шуна раьза яц. Боккъонца аьнча, Неля Макаровнас бийца бола къона болхлой а, уж санна кхыбараш а бахах кхетабеча, царна говзал Iомаеча, коллективни вахаре уж юкъеоза из цIаккха а юстара хинна яц. Цул совгIа, дукхабараш цо ше Iомабаьб.

Преларвате къахьегама четерам йолча цо а, из санна болча кхыча болхлоша а да дича, хьан Iалашдергда къоначa болхлой кадраш производствена кийчъяра гIулакх? Ветеран... Цул шийна нийсача хаьага диача-м Неля Макаровнайх иккха хьалха я из цIи. Цхьабакъда, цул балха стажага диллача из цIи йох фоагIаш йоакхкхаш и: тхьо шу гергa ха я цо укх фабрике болх бу. Укхазара вIаболабаьб шийна къахьегама некъ, мичча хана цкъа йоде укхазара яха дата а пенсе а. Иштта дукхача шерашка шийна профессионально говзал лакхъеш, знанеш шерьеш хьайоагIаш хиларах хIинзена шийна производственни цхьанеш 115—120 процент кхоачашъе вIаштIехьадова Шараповa Неля Макаровнай. Дукха ха я цо шийна пхе шера декхараш кхоачашдаь. План тIехкхоачашъеш хиларел совгIа, ше деш дар дика, тешаме ду. Фабрика болхлошта юкъе яьржача «Профессех дикагIбар» яхача социалистически яхье хьалхара моттиг Шараповa Неля Макаровнайга кхаьчар. ХIаьта цу тайпарча яхье РСФСР кога гIирс беча предприятей болхлошта юкъе кхоагIа моттиг а яьккхар.

Иштта тIехдика къахьегаш йолча Неля Макаровнайна хоал хийттар «ИйссагIча пятилетка ударник» яхача сийлен цIерацех, цул тIехьагIа «III степена Къахьегама Сийлен орденецех» ше белгальяьнккхача. Цу дезача совгIаташка кхы тIа а дикагIа къахьега ше декхарийла елга хетаду цо.

Л. АУШЕВА.

МаIача нахьа болх бора

ДIабахача Сийлахь-боккхача Даьймехка тIем тIа Котало йоаккхалургъяьар вай чIоагIа тIал хиннацаре. Фронташка моастагIчоа дукхьал латта вай эскар тIема кхоачамаша а хувчуннех дувхачунех Iалашдеш бола нах тыле хиннабецаре. Из дукъ шоашта дIатIаийцар маIа нах тIем тIа баха бисача кхалнаха. МаIача нахьа профессеш а Iомаеш, шоаш кхо ца беш къахьегар советски кхалнаха. Иштта дар из вай республике а Итташ, бIаьш эзараш бола мехкарийн кхалнаха болх бе дIаэттар тIем тIа баха шоай вежарий, даьй, моароц, къонгаш къахьегаш хиннача. ЧIоагIа декали хьинаря эца гIулакхаш карагIдувлар царна. ТIом дIаболабеннача хьалхарча деношке а цу патриотически гIулакх дIадоладаьча Ленинградерчен Москверчен кхалнахагара хьокхам а эцаш, балха говзалаш Iомае болабелар Нохч - ГIалгIайчен кхалнах. ТIом болабеннача хьалхарча бетта МагIалбике района Долаков хьайиллар цхьанаха трактористий курсаш. Сентябрь бутт боалаш цу курсашка дийша арахийтар эггара хьалхара трактористаш. Царех ях комсомолкас шоай бригада биллар. Нохч - ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета депутат Эрсаноева Банати керте а латташ. К. Маркса цIерагIчен «Красный чеченец» яхачен шин колхозе бола бора цу бригадас. Стахановски хьесапе къахьегар къоначa трактористкаша.

«Трактореа болх бе Iомале, маIача нахьа профессеш Iомее, фашисташта дукхьаллаттача Шеча Эскара новкъостал дарa» аьнне кхайкарал дир трактористкаша.

Цул тIехьагIа дукха ха аллехьа шерра даьржар республике кхалнаха маIача нахьа профессеш Iомаелга. Кхалнаьха трактори бригадаш хьахилар Гудермесски Старопромысловски районашка.

Комсомола районашн новкъостал а деш города еррига районашка хьайиллар шоферий курсаш. Цига мах боацаш хьехар Грозне автотранспортни контора инженералех техникашех.

Хоаш ма-дий, пожарник хила кхалсага инзкъала долга, тIема хана, хIаьта а, цул совгIа, Грозный санна йолча мехкадьтта городе хIаьта а вета а. Бакъда цу халонаша кхераяйлар комсомолка Мария Науменко — пожарни команда бIухо хилар цох.

ХIаьта Грозный нацистех лораяра долча историна меттел цу беррига тIема историна а юкъедахар Грозненска мехкадьтта района фашисташа бомбаш йиттача хана аьнна цIи йоаеш Грозненски пожарникаша даь декал дола гIулакх. Цар къонадчая баьхан долаш города цIеро йолгаечар яьлар вала йиш я. Цига декал долаш дакъа лоацаш хиларах Шеча Седкъа орден елар Науменко Мария Емельяновнайна.

Оборонительни сооруженеш еча шоаш кхо ца беш къахьегаш бар Нохч-ГIалгIайчен кхалнах. Геттара совчехка Грознена хьатIавоагIача танкаш сехьа ца хьийта 9 километр оракъ тIом бергбола 45 моттиги хийчъе аьнна бехктохаме задани кхьчар республике СССР оборона Паччахьалкхен Комитетагара моастагI Грознена юхекхаьчача хана.

Цlаккха а хьегалургдоацача тайпара къахьегар паха, хьатIабоагIа кхерам миштаб а хоиш. ДогIа делхе, ша бетте, мух хьехке, лоа делхе, даа дене, фусам еце — цхьан минута сацадар болх. КIьдвалар, мецвалар, шелал теркал эцар из болх беча хана. ХIаьта царех дукха-а дукхагIбараш кхалнах бар. СССР оборона Паччахьалкхен Комитета задани кхоачашйир.

Белгалбаьнна дика къахьегачарна паччахьалкхен совгIат делар.

Къахьегама Шеча Байракха орден. Царех яр Iахаева Совдат а — электросварщица.

Фронте а тыле а советски халкъо лоаттабаь къовсам бар цо шийна социалистически Даьхе. Октябра идеалаш, социализман карагIдаьннараш лорадара тIехь лоаттабу къовсам. «Шоаш лорадер шоай советски Iаьдал долга дайза, кхетадаь, бIаргадайна дукхха а дукхагIа бола болхлойн ахархойн болаш дола халкъ цIаккха а эшаргдац» яха В. И. Ленина дешаш дизза бакъдел хIама хилар. Сийлахь-боккхача Дай-мехка тIем тIа.

А. ВАЦУЕВ,
Нохч - ГIалгIай метта, литература, исторе Iилма-тохкама института Iилма [illegible]

КАМАЬРША МИШТА ХУЛИЙТАРГБА ОКЕАН?

1946 шерагара 1968 шерага кхачалца 20 миллион тоннагара 64 миллион тоннага кхоачаш дукхагIа даьлах чкъаьрийн форда продукташ, хIара шера 6 процент дукхагIа а доалаш. Цхьабакъда, 1970 шера деша чкъаьрий дахара теми дикка лагIъеннай.

Цхьабакъда тIа-тIа бебаш латтача дунен тIа бахача нехa кхачанна 2000 шерале, хIеэзагIа эше а, 128 миллион тонн форда продукташ эшаргья, хIаьта уж 70—80 процентага дIакхоеччаш дукхагIа хул аIанзчул. Алхха промыслана дIахо интенсификаци яра чотах вaттал уж дукхагIа йоахалургхиларга даха дог дий?

Советски тохкамхошта хетачох, океана чура ресурсаш боарам болаш яц, хIаьта чкъаьрий промышленность дIахо дегIайоалаюлургьяц, нагахьа санна управлени а йолаш бола чкъаьрий боахам лелабара керда методаш юкъейоалзйой мара. Саг цхьон хана лакхача хьайбашта чарахьал даргарех Iалама «хьувкъам» гулбаргарех управлени йолча юрта боахамага воалаш санна, хIанз а вала веза алхха чкъаьрий лахаргара фордий безала ресурсашта бизза тIахьожам лоаттабаргея уж дегIаккхулара управлени ерге.

Управлени йолча чкъаьрий боахама схема бIарчча хьайцача — чоалхане я, из хIанз а кийчъеш мара яц. Цхьабакъда цул церттера оагIув — чкъаьрийн кхыйола промыслови объекташ юха хьалкхеелга — СССР-е хьалхагIен а деза ший истори долаш да.

Промысел боарамагIа лелаяргара дIайолалу проблема. Фордашкарча дийнача хьайбай еррига биологически балхалонаш боккъонца яйзача, уж мелла хайча йиш хургья уж хьалдаха мегаргдола боарамаш Iилман лара тIа оттаде. Чакхдаха оттаду дIахорча шерашка алсамагIа даха йиш хулийтаргйола чкъаьрий дакъа промыслах лорадеш дола тайп тайпара гIулакхаш. Цо тешам лу бедала запасаш тIехь-тIайоагIача хана шоаш хьалкагIа хиннача боарам тIа юсаргхилара е дукхагIа хургхилара.

СССР-о хьинаре дакъа лоацу мукъача хишка еш йола промысел нийсъеча дунен халкъашта юкъерча 50 совгIча организаце гIулакхашка: къилбаседа - малхбузехьарча а къилбаседа - малхбоалехьарча а Атлантикера чкъаьрий лахара дешашта йолча Дунен халкъашта юкъерча комиссешка, фордаш тахкара дешашта йолча Дунен халкъашта юкъерча совете, Китобойни комиссе.

Миштa дувцалу лоархIамегIарча промыслови чкъаьрий (треска, пикше, хека, сельдь, форда окуна, камбала) дукхал? Из проблема тохкача дакъа лоац вай мехка боккхагIйолча чкъаьрий боахама институташа. Цар кемаш лел вай лаьттанна геттара гаьна даьнна — Дунен океана мукъача, хин бух тIара ярaш санна, иштта хина юкъера а чкъаьрaя ресурсаш Iомаеча арнаших. Чоалхане дешаш кIеанга къестаде дезаш хьаш специалистий: цар хьаккола ез чкъаьрий лоха прибораш, геттара кIоаргачара чкъаьрий доаха кечалаш, океан меллаб дIа-юха даьржа чкъаьрий тайпаш хьегулдергдола способаш лаха еза.

ДIахо юха а дувцаргда вай кийчлеча чакхдоахачен советски специалисташа къаьстта доккха дакъа лаьца доля, промысел боарамагIа лелаяра тIадерзадаь гIулакхаш. Цхьа-дале, партнераша барт вIаштIехьа а баьккхе, чкъаьрий доаха кечала зIамигвю (цхаралаш аайлхду) кагий чкъаьрий ондадовлийтара гIоне ца луацар дукха. ШоаллагIа-дале, чкъаьрий даха мегаргйола юкъара цифра (квота) оттаю, цул тIехьагIа из мехкашта юкъе дIаекъ. Тlаккха юххера а, чкъаьрий цхьадолча тайпашта шера керчерча цхьан юкъа ши-шегIа дебаш латтача моттигашка промысел геттара дIакъовл. Масала, вай мехка Азовски Каспийски фордашкара осетрови чкъаьрий, судак, карпови чкъаьрий лорадара гIулакх дина вIаштIехьдаьккхадар. Азовски форда Таганрогски заливе пхаралаш а увттадеш чкъаьрий лувнийта геттара дийкка соцадаьдар, хIаьта Каспийски форда чу — цхьанна а тайпара чкъаьрий лувнийтацар. Цо йиш хилийтар дунен тIа эггара дикагIдола осетрови чкъаьрий фу па хоадалдеш дита меттел, уж дукхагIа дебаде а.

Чкъаьраша фу тассара хьалаш толхадича е шоашта езаеннача дебача моттигашта тIа ца кхоачалуш чкъаьрий дисача, алхха промысел боарамагIа лелаярах кхоачам хилац. Искусственно леладе деза уж. Къаьгача масалех цаI — Каспийски Азовски фордий бассейнашка осетрови чкъаьрий доладара советски опыт.

Гидроэлектростанцей плотинаша фу тоссача моттигех хьакъоастадьча осетрови чкъаьрашта боккха кхерам тIалаттар. Проблема къоастаяра лакхдаьхар шоай масштабашка иллача чкъаьрий леладара исторе чухь шоашта найсса кхы цхьаькхаш доаца комплексни экспериментальни производственни балхаш. Кердача моттигашка фу тасса «Iомадир» чкъаьрий. Форда чу дIачухепалехьа фостеш хьал парна уж миштa дах хьажер духьа. Хьалхьа чкъаьрий итташ питомникаш — Iов хьахулийтен тоссийтеш, пхандаргаш лоаккхараш кхеду пехаш, хий цIендул цул температура нийсъеш лабораторех, аппараташ, форда чу чухеца пхандаргаш дIаузе кемаш а долаш йола йоккхий предприятеш. Чкъаьрий питомникий хIара шерара продукци — белугай, осетра, севрюга уналцIеха 100 миллион гаргга пхандарг.

Иштта дика ха йола балтийски тихоокеански лосось, лещ, рыбец, шемая, тарань, судак лелабе а. Из хIанз итташ эзараш тонн тIеххьика продукци телаш дола дика вIаштIехьдаьннех лоаккхен СССР чкъаьрий боахама дакъа да.

Форда чкъаьрийн букъа тIехк йоацараш доладари кхедарикъона, дегIадоагIа даькъа. Укх тIеххьарча шерашка вай мехка эксперименташ яь Iаьржача форда чурча камбалаца — калканаца, КIайча форда чурча навагаца, Балтийски форда чурча сигаца.

700 миллион совгIа дальневосточни лососаш, Европа къилбаседехьарча фордашкара сенга, Курл яхача хи чу хьал а кхедаь. Каспийски форда Къулбехьарча дакъа чу чухийца миллионаш лососаш — цу дерригача чкъаьраша СССР территоре тIарча хиннара чкъаьрий запасаш алсамъяьха Iац. Вай мехка деча балхех доалача беркатах пайда ц дукхача паччахьалкхенашкарча — Дунен океанага гIолларча вай лоалаIошкарча — Японерча, Иранерча, Норвегерча, Швецерча, ФРГ-ерча, Польшерча, ГДР-ерча, Финляндерча чкъаьрий доахараша а.

Укх тIеххьарча шерашка СССР-е чкъаьрий леладелга меттел, аквакультура кхыдола доакъош а дегIаух. Маьхера моллюски — форда гребошки баьоагIеш, хIаьта иштта форда кибуц (ламинари) Дальни Востоке устриц, миди Iаьржача форда тIеи кхеш лоала эггара хьалхара боахамаш да болх беш. Азовски форда чуоттаяьча садкашка кхедаьча чкъаьрий эггара хьалхара «хьувкъам» хукийш. Балтийски Баренцеви фордашка оттаяьча садкашке хьалкхебу цIена чкъаьра, лосось.

Маьхера чкъаьрий дукхагIа добийтаран цар запасаш юха хьаIаIтарав лоархIамегIарча гIулакхех цаI — кердача тайпашта акклиматизаци яр. Хетаргахьа, дунен тIа цхьаккха моттиг яц СССР-е санна шерреи селавра дукха ха хьалхагIа денан уж белхеш деш — хIанз шоаттхье итт шерага дIакхоачаш! Тайп-тайпарча водоемашка чуэцеш миллионаш пхандаргаш. Кердача моттиге уж дIа мишта Iаш хьожаш чIоагIа зем боахаш а хин организмашта акклиматизаци яра дешашка хьажа къаьстта вIашагIъелла Консультативни совет. Йоккха опыт Iоаьй трансокеанически акклиматизаце даьнче. Дунен океана бердашта юкъерча тайп-тайпарча континентий цхьатарарча районашкара чкъаьрий тайпаш цхьатара дац. Моттигера фауна тоаю Iилмахоша кхычахьара тайпаш тIа а кхухьаш. ХIанз итт шу дIадьнна СССР-ан США-нен юкъе Iов тоссеш кхиьдолен чкъаьрий дIа-юха тела. «Кхелха» США яхай камчатски цIе щукен амурски щукех, хIаьта Америкера хьакхьчай болата кокта бола лососи къоарза окуни. Уж хIанз дIаIемай Iаьржачи Азовски фордашка.

Тайжача океана чурче лососа — горбуша — Iов Сахалинера Кольски ахгIайрех тIа дIайийхьар. Цига кхедаь пхандаргаш Баренцеви КIайчен фордашка чухийцад. 1973 шера, хьалаш геттара аьттув болаш хиннача хана, Кольски ахгIайрех тIа белгалдаьнад цига чухийца чкъаьрий эггара дукхагIа дийба хилар — фордах хий дIакхеттача 200 эзар совгIа чкъаьра лаьрхIаб, хIаьта хIезагIа бале а 100 эзар из лоархIаш а биcaб. Чухийна чкъаьрий дальневосточнирчел ондагIа, дерстагIа, цхьаза дукхагIа хул. 1975 шера горбушаш хишка чуэхар а иштта дика дар. СССР европейски Къилбаседен эггара лоархIамегIча промыслови объектех цаI а хиина дIаэттай горбуша.

Промысел хинагIча боарам тIа нийсъеш лелаяр, хин ресурсаш лорияр кхьарча цхьан цIерала чулаце «чкъаьрий запасаш ебаяр» олаш дола чкъаьрий искусственно леладара царна акклиматизаци яр — чкъаьрий боахам Советски Союзе санна, иштта кхыча мехкашка а дIахо дегIаболлабара ца хилча даргдоаца хIамаш. Океана рузкъах кхетаница пайда эзар — деррига адамаша йоакхо е эзаш йола хIамаш.

Нагахьа санна Дунен океана унахцIеноли беркатен йоакхо е, дунна доал де нах Iомалой — из декхарийна бусаргбац.

Александр БОГДАНОВ, форда чкъаьрий боахамен океанографен Iилма - тохкама Ергиговзия института (ВНИРО) директор.
Анатолий ДРУЖИНИН, ВНИРО бух тIарчен буха мехерчен чкъаьрий лабораторе заведующий.

(АПН).

Машинашъерий яхь

МОСКОВСКИ ОБЛАСТЬ. КПСС XXV съезда яха мадоаггIара накъаяха яхье а хьинца доккхий къахьегама толамаш доах Мытищински машинашъеча завода коллектив. Хинал хьалха, 1975 шера 12 августе, производства пхе шера задани кхоачашъяьй предприяте болхлошех инженерно-технически болхлошех. Пятилетка чакхйоалача шера продукци арахецара паччахьалкхен задани 26 декабрга кхоачашъе, къахьегама овсарле лакхъяра 1975 шера [illegible] кхо процент тIехкхоачашъе, планал совгIа цхьа миллион сома продукци яла деккхар тIехийпал машинашъераша.

Заводо арахеца автосамосвалаш дуне 26 мехка экспортагIа хIаухийт. Будапештски Пражски метрополитений заказех проект а оттаяь хьакъй венгерски чехословацки специалистий чIоагIа дика йоахIаш йола экспортни модификаце метро 120 вагон.

Мытищински машинашъеча заводо арахийнай миллионни юбилейни автосамосвал — серийни ЗИЛ-ММЗ-554. Машинашъерий дегаш чIоагIа айденнадар из самосвал вIашагIйолла боъбо яккхаран КПСС XXV съездега доьхьийтача къахьегама рапорта хIал кулг язде сийле боъбо яккхаран тIехьа яьржача яхьо.

СУРТАШ ТIА: 1. Завода дакагIа арех йола комсомольскекагирхой бригада — стахановски болаша 40 шу дизара сийце цхьан хIирагIа хIара деша балца норма 200 процент кхоачашъе аьнна почин дIайолаьъ йола токарий бригада. Аьрдехьара аьттехьа: Угаров Валерий, Генералов Юрий, бригадир Михайлов Юрий, Сердобов Александр, Цветков Михаил. 2. Самосвалаш вIашагIйоххка лини.

В. КУЗЬМИНА сурткх. ТАСС фотохроника.

ДОАЗОЛ ДЕХЬАРА

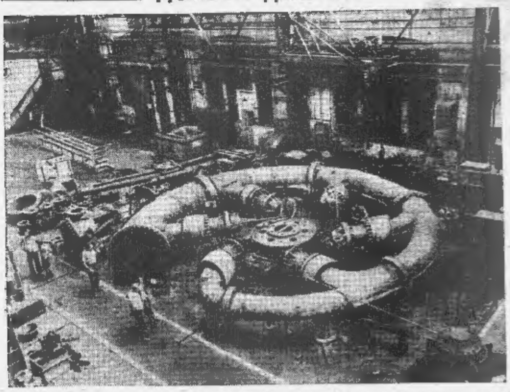

Социалистически содружества мехкаша вӀашш аьттув болча тайпара дегӀахдул дегӀаоагӀача паччахьалкхенашпара пхьана леладу экономически технически гӀулакхаш.

СУРТА ТӀА: Шанонерча гидроэлектростанцена лаьрхӀа 50 эзар киловатт мощность йола гидравлически турбинаш кийчъяра дола Инде заказ кхоачашдеча «Ганц-МАВАГ» яхача венгерски машинашъеча цехе. МТИ-АПИ сурт.

АХКА ВУГАШ БОЛА НИКЪ

Ше доал деча укх шии шера мохк бокъонца хӀалакбаьб фашистски хунто «ХӀаншара кризис — бакъдеш дуцар частни предприятешка гӀулакхе болча наьха конфедераше председателя Федерико Мухика, — из да тхьаь иттлагӀча шеранка гӀаддоадаьча хьалал е дунен шоллагӀа тӀом чакхбаьнначул тӀехьагӀа Чили човхаьча кризисал аттагӀа доаца, хетаргаьлы, пул вогӀа хила а мегаш доца хьал».

ХӀалак хулча дӀакхаьча дола хьал кхы дӀахо къайлакхаьа хунта яикалаш шоаш а ца гӀерташ, селлара телхал мехка экономически хьал. Къьестта йоккхий бокъонаш ена волча хунта министра Хорхе Кауаса дукха ха йоццаш чилийцаш тӀахьийхар «тӀехкараш эзагӀа хьерчадара». Моттигашчарчеи кхыча мехкашкарчеи даьшта хунто боарам боацаш бокъонаш сийнай производство эӀамигье а болхлойи гӀулакхера нахи балхара дӀабаха а. НагахьгӀа моттиге ца дусаш соцадаьд чуӀе цӀенош хьалделга, социальни Ӏалашоина телаш дола ахча наьха санна кӀезигдаьа. Цу тайпарча гӀулакхашца юха ца къовлалуш урагӀа йола, кхыметтел официальни даннешка яхачох а 400 процента дӀахкаьча, хӀаьта кхыча мехкий экономисташа лаьрхӀачох 600 процентал тӀехъьийна инфляци юхасоцае гӀерт правительство.

Чиле платежни дефицит хӀанзале а миллиарда долларал тӀехъаьннай. Финансий министерства керд - керда банкноташ кенадетт, хӀаьта из баьхьан долаш цхьаькха мах боацача даьннад Чилийски эскудо. Дукха ха йоццаш ахчан керда единица юкъейоалланза делакэр чилийски Ӏаьдалаш — из хургда мах боацача эзар эскудоне нийсса доли песо. Ахчан керттерча единицаца лелаю из киловзал — мехка боалла экономически кегар хьахьокхаш долча масалех цаӀ мара дац. ХьалхагӀа «керттера» хиннар эзар песо маьха даьрхӀа эскудо ма дарий.

Хуито хьаккхайкадаьд, «кхом бе дагахьа» дукха хӀамы па эшаш теттара социаьй доазол дехьара кӀю продовольстви. Цо праз дайна хьал оттадаьд чурче продуктоаш рынке. Ӏаьдалаша пенначо приказзагӀа алаш кхы лакх ца а долийташ продуктий маьхаш наьха санца лакхдаро, «Шпигель» яхача малхбузенгермански журнало деча мукӀаралагӀа, «чилийски къахьегамхоех дукха бараш вахара кхоачам балла довцача ахчах бах» хӀамаш нийра низ цар сов кӀезигбаларах. Масала, фашистски режима Ӏаьдал тӀалаттача хьалхарча шера 42 процент кӀезигденцед гӀишлошъеда болхлой реальни алапа. Лоадамбоацача паччахьалкхен гӀулакхаш тӀарча наьха вахара боарам шозза совгӀа лохбеннаб.

Укх гаргарча хана паччахьалкхен гӀулакхаш тӀара нах кхы а хӀабаха лаьрхӀад. «Из да кхы а итташ эзараш чилийцаш даьрап малараш дӀахо ахча доацаш бусаргболга.

ХӀанз 600 эзар сагага, вешта аьлча болх булургболаш мел болча наха 20 процентага дӀакхаьчача, балхах баьнарий хьал йиш еха да. Официальни чилийски статистика даннегӀа, деша паха ха йолча берех яхаш цӀаккха а кер биэзал хьалъяа хӀама па хиларах цӀека чу доккъаденнад.

ХӀанз кхыметтел юххьанца фашистски переворот хьаллоацаш хиннарий а дог тийшал, мехка тӀера цӀенхаштта проблемаш къоастае могаргдоаш хунта хиларахи по Чилнахка югаш латташ хиларахи.

И. БОРОВИКОВ.
(АПН.

ДУККХАЧА БӀАЬШЕРЕХ ЯЛХ ШУ

ТРИПОЛЕРА ПИСЬМО

Ялх шу — паччахьалкхен исторе чухь йоккха юкь нц. Бокъонца йзал ха яьннай паччахьа Ӏаьдал дӀадаккхаргея мехка республика хьакхайкаргеи кхоачаваь йола 1969 шера сентябрера событеш хилача дена.

Дукха бӀаьш шераш хьалхагӀа дела хьадоагӀа Ливе истори. Мехка чухьаьтха хиннаб грекаш римляноаш, туркий доал тӀалаьттал, кхыкхача итальянски колонизатораша доал даьд. «Ӏаьржача дуче» карательни экспедицеш чухийкхай. Гитлеровски бӀу тӀабаьржаб, Сенуситий фух барий паччахьий доала Ӏазап тӀалаьттал.

Цхьабакъда укх тӀеххьарча нах шеро хийцай мехка юхь. Цар дукха керда хӀамаш денад африкански континента къилбаседерча хьалха тӀехьабиса хиннача цу Ӏарбий мехка.

1969 шера сентябре мехкара Ӏаьдал шиб бе деллача революционни командоване совето эггара хьалха чакхъяьха лоархӀаме мероприятеш ер Ливе территоре тӀара кхыча мехкий тӀема базаш дӀаяхар, кхыча мехкий йоккхача капитала, банкашта, транспорта, ливийски промышленноста лоархӀамегӀарча — дайгача, кхачан, электроника — доакъашта национализаци яр. Паччахьалкхен тӀахьожама кӀэл оттадир кхыча мехкий монополеша Ливера доаха мехкдаьттакъаман керттера рузкъа. ЙоккхагӀйолча мехкдаьтта компанешта — «Бритиш петролеум», «Банкер Хант ойла» «Шелла» — национализаци йир. Царна меттел вӀашагӀъеллар, квалифицированни калраш тоъаш йоацашехьа а, дунен рынке цуша духьала малхбузехьарча монополеша дискриминационни гӀулакхаш леладешшехьа а, ший деккарех дика лоархӀаеш йола къаман мехкдаьтта корпораци. Ливе территоре тӀа болх беча воах юхейисача еррига кхыча мехкий хампанешка а хӀанз 51 процент акцеш я паччахьалкхен.

ДӀадахача шерашка дикка айбеннаб халкъа вахара боарам. ДегӀаахара кхаь шера планага хьежжа (1973—1955 шш.) хьалдеш латт чуӀе цӀенош. Тешшаме кхы кӀезигъургдоацаш хьадда алапи оттадаьд, мах боацаш дешар да, лорама гӀулакх ду. 1969 шерана нийсйича пхьан ахказен хӀана еннаш аьнна лакхъеннай бахача наьха хӀара сага сих лоархӀаш йола доход. Мехка территоре тӀа доахача мехкдаьттах тӀадоагӀа миллионаш пайдаш кӀигадаша баьхача паччахьала гарга латтарий кисашка а ца ухаш, ливийски халкъа вахара боарам лакхбарга, кхычарех тайша хӀама доапа къаман экономика дьярка дӀаухийташ да.

Мехкдаьтта чаккдоаха массехк йоккха предприяти хьалъеш латт Ливе. Соахка болх бе йоланлийтача къаман мехкдаьтта чакхдоахача промышленноста духхьашхарчо — заверча комбинато хӀара деша хьаю 60 эзар тонн совгӀа баррель мехкдаьтта продукташ (мехкдьтта баррель 158,76 литрана нийсса я). Ер шу чакхдоаллаш кхы а Тобрукерен Звейтинерен мехкдаьтта чакхдолха йоккха шин завод болх бе йоланлийтача ЛАР-е хӀара шера хьадергда 600 эзар баррель совгӀа бензин, фатаген, мазут, кхыйола мехкдаьтта продукташ.

Сихача темпегӀа дегӀаух Ливе гӀишлой материалий промышленность. ЧӀоагӀлуш йоагӀа республика энергетически база. хӀара шера дуккагӀа шерлу транспортни сеть, хьалъеш латт керда хаӀнзарчар тайпара аэропорташ, Сахаре гӀолла автомобильни йикъ буллаш латт, хьалъеш я йоккхий форда порташ.

Ливийски кулгалхоша шоашта хьалхашка декхар оттадаьд — мехка юрта бовхам тӀехьабисар е лоаппача хана дӀадаккха. Ше Ӏаьдала керте эттача хьалхарча бетташке а революционни правительства къаьстта декрет яра а доаккхаш сопам баьб эггара хьаьнагӀеи леладе аттагӀеи дола лаьтташ кара хиннача дуккхача итальянски колонистий воалахьарча хӀамашта экспроприаци е. Цу лаьттасх цхьа дакъа пайда эца ливийски ахархошка дӀаделлад, паччахьалкхено повкъоастал ду царна фу, удобренеш, юртбовхама техника эца.

Соахка дена шерра кампани дӀайолаешнай Ливе йоазув-дешар ца ховча кхийнача наха из Ӏомадар духьа къовсам лоаттабара. Дукха ха йоацаш массе метте яьча переписага хьежача кхийнача ливийнех 600 эзар гаргга саг юххьанцара а образовани йоацаш ва (уж хул мехка бахача нахах 35 процент). Цу гӀулакхо юхатетт къаман экономика дегӀайоалаяра нилакаш кхоачашьелга, коакъарле ю Ливех хӀанзарчар тайпара аграрно-индустриальни паччахьалкхе яра. Йоазув-дешар ца ховлга дӀадаккхар духьа йоазув-дешар ца хирна къовсам лоаттабара къаьстта комитеташ вӀашагӀъеккай еррига заводашкен фабрикашкен, юртбовхама кооперативашка, паччахьалкхеви частнии компанешка, учреждешка в конторашка а.

Араьхарча политика дакъе антиимпериалистически позицеш тӀа, деррига мехкашца цхьана гӀулакхаш леладара тӀехьа латт Ливийски Ӏарбий Республика. Кхычарех тайша хӀама доацаш хургйола къаман экономика хьалъяра гӀулакха къоначча республикана оцлоповкъостал ду СССР-о, Болгаре, Югославе, Польшо, Румыне, Венгре. Шерра-шера йоккхагӀа хул ЛАР-ан социалистически мехкаштен юкъера торгови оборот. Укхаза къахьегаш ба цу мехкашкара эзараш квалифицированни специалисташ — лораш, инженераш, преподавателаш, агрономаш.

Дика дегӀаух Ливеи Советски Союзаи юкъера гӀулакхаш. Аяхха укх тӀеххьарча цхьан шера вай мехкашта юкъера товарооборот шозза йоккхагӀа хиннй. Советски Союзера цемент, промышленни оборудовани, автомобилаш, кхачан продукташ кхухьа ливийцаша, хӀаьта шоайшатарна тта, цахьараш-цӀекий, косторови гӀ, тхьамка, арахис кхычараш лоттаю. СССР-аи ЛАР-аи юкъе шин оагӀорахьара массехк соглашени яьй торговле, Ӏилма, техника, культура дакъе цхьана гӀулакхаш леладара хьакъехьа. ХӀара шера сессеш хул цхьана экономически Ӏилма-технически дешашта а хӀаьта иштта торговлена а совхка вӀашагӀъеллача Межправительствени советско-ливийски комиссе. Укх шера май бетта ливийцаша дег тӀара моаршал тайлар официальни визитана ЛАР-е вена хиннача СССР Министрий Совета Председателага А. Н. Косыгинга. Цига Тривале переговораш йир по ливийски кулгалхоша шин оагӀорахьара отношенеш чӀоагъяра хьакъехьа Советски Союзе шозза хиннав ЛАР-а премьер-министр А. С. Джеллуд.

М. МИРОШНИКОВ,
ТАСС корреспондент.

Триполи.

БИОЛОГАША «ХЬАЯЬ» ДЕГӀА ПХЬИД

Изобретенейи откритейи дешашта йолча СССР Министрий Совета Паччахьалкхен комитето белгалъяьй Ӏилман открыти: дунен тӀа духьашха гучайккха вӀаштӀехьдаьннад пхьидах дола дулх цхьаиахьяра хьа а даькха кхычахьа тӀадиллача дегӀаухаш хилар. Открыте автор — СССР Паччахьалкхен преме лауреат, профессор Александр Студитский.

XX бӀаьшерен шозлгӀа иттлагӀча шераша кхаччалца дунен литература тӀа белгалъеккхаяп чӀоагӀа толхаьча пхьида дика «ремонт» я цхьаккха моттиг, бокъонца ше дешна тайпара юхаметта ца оттаяр ше долаш. Цу цхьан хаша каст-каста из проблема хьалхашка уотт хирургашта.

Аьттув ца балара бахьан малагӀа да?

— Шоай структура геттара доалхаие хиларах е регенераци а ца юлуш — юхаметта ца отталуш, е кхычахьа тӀадиллача дӀатӀа ца латаш а дегӀа ца доагӀаш а долча пхьида мазай строительни функцей мелал оалаш йолчох из латт аьнна хеташ дар, — йоах профессора Александр Студитске.

Пхьид, масала, цӀока, чахам, тӀехкаш санна юккъе ялро йовлача массазарча клеткех а ца латташ, хьоаса санна долча диттакъа дӀаьдача пхьидех латт. Дулха кхыча хьисаца нийсдича ядрош дукха яхкац парех, хӀаьта уж хилаза яргйолаш из, моллагӀа дулха хьоаса цар чотах боккха а хул, дегӀа а боагӀа. Юххера а, пхьакха цхьа духьале хаддаиза тӀалаттача кислородага пхьид ялар. Из тӀалоттаелга кхьагӀдалари садикъарах; е медикаша маллара, ишеши хиларах из ялари даӀ хул.

Уж вӀаши нийсъеш лабораторешка даьча тохкамаша хьахьенхар, эггара дикагӀа хоттаулраш веществай обмен дика йолчеи дукха дӀа-хьа лелачеи хьайбай пхьидаш хилар. Сихха тиилуш йола уж шоаш юха кердаюал.

Цхьадолча даькъе проблема къоастае йиш хилийтар цу тохкамаша. КхоалагӀа даькъа эша санна оалхазарий, дехкий, пиццолгий пхьидаш юхаметтаоттае вӀаштӀехьдаьннад.

Фу ху-гдар, нагахьа санна, масала, вӀалла хӀаманна пайдаша йоацача а йоаккхаш, пхьид пхорагӀа хоадайича?

Дага а доацаш цхьан хӀаманна духтӀаваьккхар тохкамаша: цу тайппара пхьид пхорагӀа хоадаьчул тӀехьагӀа шоай ядрола хьахиний миобласташ оалаш йола дукха строительни клеткаш. Уж я сакхат хиива моттиг юха метта а оттаеш, айла оагӀошта юкъе пхьидий тӀайлг тулар.

ЛаьрхӀачунга дӀакхачара юккъе бисса, эггара халагӀа бола гӀа баккха безам бар — пхьид хьаяккха, миобласташ чуйов. гӀаргйолаш ярда а ярда кийче еэаш яр. Царга мара тешам болалургбаир пхьид хьаьккхача моттиге керда цхьа хьалра. Хьадага лаьца идея а, иштта метод ше а дукха хӀима ца эшаш фаьлг хийттабале а, йоьхача хана, Ӏилмахочо цу даькъе даьча тохкамий аьтгув баьлар. Шеньаь дӀаяьккхача котама кӀорига ши буьй болча пхьида а цул тӀехьагӀа цииполга икроножни пхьида а моттиге моллагӀьар санна йолча дулха фарша мажаргилг тӀабиллаб. Цул тӀехьагӀа цхьа кӀира даьннача гӀолла хьахулаш латтача пхьида белгалонаш гучаьнний. Фарша юкъе гӀолла шорттига чуйолаенай цӀий минаш нервай хьоасийн. ЦӀий итт дэ дальначул тӀехьагӀа массаза а санна кхеста йолаленнал. хӀаьта нервай бувзамаш — кхо-диъ кӀира даьнача гӀолла.

Бутт баьннчул тӀехьагӀа профессора Студитский цун беххлойн бӀаргашта хьалзашка хьаэттай цхьаккха хӀама шоаш. Та ца хилча санна вӀашкалолхаш долча пхьида хьоасех хьахинна пхьид.

ХӀанз шеконаш дӀаяьннай. Вай мехкарча санна, иштта доазол дехьарча а дуккхача лабораторешка бакъъяьй СССР Ӏилмай Академе, хьайбай эволюционни морфологеи экологеи Института лабораторе хьанйна еррига даннеш. Цу хьакъехьа американски Ӏилмахочо профессора Оскар Шоттэс яздуг:

«ЧӀоагӀа лоархӀаме да, Александр Студитске хьахьеккхача тайпара, цу кердача хьалашка регенераце кхы тайпа хьагучадала дезаш хилар кхетадар. Экспериментальни морфологий дуне гӀоздаьккхад эрсий биологай балхаша, хӀаьта но царна баркал ала а деза маьженаш юха меттаоттаяра геттара керда наькъаш цар хьаделлараха».

Георгий БЛОК.
(АПН).

ФУТБОЛ «ТЕРЕК»—«МАШИНОСТРОИТЕЛЬ»

Кхыча гораштиш кхоаза лайзачул тӀехьагӀа яккха йиш йолча нах очкох пхиь яьккха кӀаьра «Терек». Цудухьа дӀадахача вӀаьрасдийкахьа С. Орджоникидзе цӀерагӀча стадионе «Терек» Тулера «Машиностроитель» тӀаэпача тоъал дукха нах гулбеннабар.

Уж шаккхе а команда шоайла диза йоааш я. Эттара хьалха мехка футбольни чемпионата «А» класса шоллагӀча лиге уж вӀашагӀкхийттар 1969 шера апреле. Грозне хилна из матч цхьаккха команда совле па йоаккхаш чакхъяьлар, хӀаьта цу шера Туле шоай наӀарашка цхьа бургац чу а тоэхийташ иййшар «Терек». Цул тӀехьагӀа кхо шу дааьча мара лайзандар уж шойлаа. Шоазе «Терек» котъьяьлар — цхьа счет 7:1 йолаша шоллагӀа 4:0 йолаши. ХӀаьта укх шера шиъ бургац чу а тоэхац «Машиностроитело» эшабир вай футболисташ.

ХӀанз шоллагӀча лига зонашкара яхьаш чакхйоьлча дукха ха йисаш. Къовсам къаьстта ирбеннаб «Терек» лоэзача кхоаллагӀча зоне. Чемпионата финальни дакъе лоэза цхьатарра хӀана вац аьнна дог даха йиш йолаш массехк команда я укхаза. Цудухьа чӀоагӀа шах болаш я хӀанз яьккха хӀара очко.

Из дика кхетадеча вай футболисташа кадай дӀадолаьлр вӀашагӀкхетар. Уж хаддаша тӀаккувш ба хьаьший наӀараштa. Дика лоэз «Терека» полузащитникаш. Царна юкъе а хьалхарча тайме белгала ва команда капитан Михеев, цо цкъа санна массехказа Арутюнова, Хохленкова вӀаштӀехьаькха атакаш вратаря Яковлева лорача хьаьший наӀараштa кхераме яр. Цхьабакъда хьалхара тайм счет хувца ца хуш чакхйоал. Толамга кхачара «Терека» атакашта тоъаш дах хилар уж чакхйоалача дӀакхаьчача футболисташ шоайла дика хеташ ца хилар дар.

Лоазара сурт кӀезиг-дукха хувцаделар шоллагӀча тайме. Желябовске метта арадаьнад Шаулов дика дӀатов хьалхарча тайме лайзача «Терека» футболистаца. Цхьабакъда хӀанз хьанаргӀа ба гулакаш а. Нагахьа санна хьалхарча 45 минута шоай наӀараш лоравал совгӀа кхы уйла цар хиннацие, шоллагӀча тайме бургац шозза яхьачача кхерамеи сихеи контратакаш а яр. Дале а, 53-ча минуте Михеева шийга тоэза хьакхеста бургац хьаьший наӀарашка чутох Хохленкос.

Цул тӀехьагӀа массехказа телам баккха йиш йолаш бар «Терека» футболисташ. 65-ча минуте Баркова теха бургац штангах дӀакхет, цул совгӀа дика лоэз хьаьший вратарь Яковлев. Иштта 1:0 йола счет кхы хувза ца луш чакхдаьлар из вӀашагӀкхетар.

Тахан С. Орджоникидзе цӀерагӀча стадионе Брянскерча «Динамо»ца лоэз «Терек».

С. ШОВХАЛОВ.

КЛУБИЙ БОЛХЛОЙ РЕСПУБЛИКАНСКИ СЕМИНАР

Укх деношка Нохч-ГӀалгӀай АССР культура Министерстве чакхъяьлар республико колхозий центральни усадьбашка ухкача юрташкарча культура Шеной директорий республикански семинар - практикум.

Семинарски занятешка дийцар клубни учреждений болх вӀаштӀехьбаккхарах, къахьегамхоашта коммунистически кхетам балара формаши методаши эггаьлха товрах, культура Шенашка межведомствени общественни советаш вӀашагӀйоххарах, республика культурно - просветительни учреждений болх тоабарах.

Семинара доакъашхой Гудермесски района Суворов-Юртарча, Грозненски района Петропавловски культура Шенашка баха хилар, юрта бовхама къахьегамхошта хьалхашка латтача декхарех, укх гаргарча хана юрта бовхам дегӀабара перспективех, производстве хьалхалаттарий хьокхамех дувцаш йолча гойтара агитацега, цу клубий агитбригадай программига хьежар.

Боккхача лоӀамца ладийгӀар семинара доакъашхоша Шелковской района Бороздиновски станица культура Шен директора Л. И. Крылевскаяс. Ножай - Юртовски района Зандак юртарча культьура Шен директора Н. И. Амаева, иштта кхычар, шоай балха опытах дувцаш даьча къамаьлашка.

«КПСС XXV-ча съезда бахьаboагӀа накъабахар дукха леладеча социалистически яхьа хьакъехьа» болча КПСС ЦК сецама хьакъехьа республика культурно - просветительни учреждений декхарех дувцаш семинара доакъашхошта хьалхашка къамьал дир НГӀ АССР культура министра заместитела Х. М. Куркиевас.

Х. БЕРСАНОВ.
Нохч - ГӀалгӀай АССР культура Министерства культпросветбалха методически кабинета заведующи.

«ДЕШАР—РУЗКЪА, КЪАХЬЕГАМ—ЦУН ДӀОАГӀА»

Укх шера Нохч-ГӀалгӀай республикански медицински училища преподавателаша, болхлоша, студенташа дездергда училища 45 шу дизара цӀей.

Цу дийнахьа училище богӀаргба тайп-тайпарча хенашка училища чакхъяьккха тӀема ветеранаш, медицински Ӏилмай доктораш, кандидаташ, медицински учреждений кулгалхой.

Из хургдар да. ХӀаьта укх деношка училища актови зале гулвеннавар экзаменах чакх а ваьнна деша дӀаэтта 480 студент, уж берригаш а селханара дешархой ба.

Зале музыка ек. Президиуме ба училища кулгалхой, лораш, тӀехдика дешараш.

Къамаьл ду медучилища къамагӀайолча преподавателла, фельдшерски отделене заведующе Чуйкова Алла Прохоровнас.

— Тахан вай гулденнад, шо, хьаисара, ноккъостий студентий - медикий дезале дӀаэцар дезде. Медицински болхлочун къахьегам атта беце а сий долаш ба, цудухьа советски медицински болхлочун цӀа лакха лоаттаяра кӀезига къахьега дезаргдаш шун а. Къахьега дезаргда аудиторешка, дешара залашка, больнице, амбулаторе практически занятешка. Из къоначча сага вахаре керттердар да. Шой хана французски Ӏилмахочо Буаст Пьера белгалдаьккхад: «Дешар — рузкъа, къахьегам — цун дӀоагӀа»...

Училище эзаргйолча професcех, училище хьахилара историех, традицех дийцар преподавателa К. Г. Джунаидова, тӀехдика дешача ленински стипендиатас, 4-ча курса студенткас Н. Венгеровскаяс.

Цул тӀехьагӀа цхьаннена тӀехь шоллагӀвар воалаш сиена тӀа боал дешара группай вакилаш. КПСС XXV-ча съезда сийна тӀайна социалистически декхараш Ӏодеш цар.

Цул тӀехьагӀа советски студентий-медиктий мугӀарашка шоаш дӀаэцаш Ленина хьехамаш кхоачашде, училища традицеш лорае а дӀахо чхьа а, культурно - политически вахаре а хьинаре дакъа лаца, берригa шоай низ, хьинар, халкъа унахцӀенон гӀулакха дӀалала хьал а гӀайтта торжествени дув биар Нохч-ГӀалгӀай медицински училища цхьоалагӀча курса студенташа. Залера хьахоз «КӀай халаташ дувха нах» яха илли.

ДоттагӀала майдан тӀа граждански тӀема турпалашта — Н. Гикалона, А. Шериповна, ГӀ. Ахриевна дегӀача памятникаш хьалхашка ба лоа санна кӀай халаташ дувха студенташ. Шоай иразера тахане бахьан вахар дӀаденначар сий а деш эизаш дохкаш цар дагахьа кхы цӀоъкхаза а дуа буъ цар гӀулакхашта тешаме хила.

В. ЕЛФИМОВ.

ӀИЛМАХОЙ-КАВКАЗОВЕДИЙ ФОРУМ

«Иберийско-кавказски меттанашкарча глагола морфологически модельни категорей дешаш» яхаш тема а йолаш исторецa вӀаша кийсдеш иберийско-кавказски меттанаш Ӏомадара дешашта хетаь 6-гӀа регенальни сесси хилар горох Майкопе, Адыгейски автономни области столице 9 сентябрера 12 сентябре кхаччалца.

Сессе балхаца дакъа лаьцар Ленинградерча, Москверча, Кутаисерча, Тбилисерча, Бакурча, Махачкаларча, Орджоникидзерча, Грознерча, кхычахьарча иберийско-кавказски дезала йоазув-дешар ца хиина, кӀезига хиина, къаьнара йоазош хиина меттанаш Ӏомадеча Ӏилмахошакавказоведаша.

Грузински ССР Ӏилмай Академе академика А. С. Чикобава доклада тӀа белгалдаьккхар, иберийско-кавказски меттанаш шерреи кӀоаргген Ӏомадераза дарг ца хилар а Ӏомадар лоархӀаме хилар а, цу меттанаша дувзаденна советски хана баьча Ӏилма-тохкама балха итог йир.

Кавказера дукхагӀдола меттанаш Сийлахь-йоккха Октябрьски социалистически революци хилалехьа шоай къаман йоазув доцаш Ӏомадешш хиннадд. Советски хана мара, ленински къамнй политика чакхъяьккхар бахьан долеш мара кхычадац Кавказе дахача дукхахчув халкъашка, цу дакъе нохчашка а гӀалгӀашка а, эрсий графически ларда тӀеи литература тӀа хьадах шоай къаман йоазув.

Вай хана мара вӀаштӀехьдаьнкадац нохчийн гӀалгӀайн меттанаш, Кавказа кхыдола меттанаш, дукха къамаш дахача вай берригача мехка меттанаш Ӏомаде.

Мотт—доккха, мах баь варговоацаш деза халкъа рузкъа, цун духовни вахара массазара памятник. Эрсий сийлахь-воккхача поэта А. С. Пушкина хоахетдаь яьадац: «Вай мотт—вай истори». Массанена а дикка бовзаш ба метта лоархӀам, иэ шоайла дӀа-хьа дувцачох кхетарен марксизма-ленинизма идеешта пропаганда ярен средство из хиларах тарра.

Сессе 48 доклад йийшар, царех 5 доклад — нахски (нохчий, гӀалгӀай, цоватушински) из тӀеххьарбар ГуржегӀара баьнна ба) меттанашта хетаь.

ДукхагӀйолча докладех лаьца телисаш араьхай. Дукха езача вай парте XXV съезда дика совгӀат хургда сессех.

Юххера а белгалдаккхаза даргаш, сессе заседанешка йийшача докладашка хьежача вай республикерча викалаша даь къамаьлаш а вай республикера сессе бахка викалаш шоаш а кӀезига хиина хилар. Шин саги шин доклади. Из теркалдир форуме дакъа лоцаш хиннараша я. Иберийско-кавказски меттанаш Ӏомадара дешашта хетаь 7-гӀа аргӀанара регенальни Ӏилмай сесси 1977 шера сентябре Сухуме хургья.

К. ЧОКАЕВ,
сессе доакъашхо.

Редактора зам.
М. М. ХАМХОЕВ.

ДЕЗА НОВКЪОСТИЙ!
ДӀАДОЛАДЕННАД 1976-ча ШЕРА
«СЕРДАЛО»
ГАЗЕТА ЯЗЛУГА

Газета язлу бувзама еррига отделенешка а промышленноста, транспорта, гӀишлошъеча предприятешкарча, дешара заведенешкарча, колхозашкарча, совхозашкарча, учреждешкарча, общественни организацешкарча яздайозув деароаждеча общественни уполномоченнашка а гӀолла.

ГАЗЕТ ЯЗДАРА МАХ шера —3 сом и 12 кепиги.

ДИЦ МА ЛЕЛАШ «СЕРДАЛО» ГАЗЕТА ХАННАХЬА ЯЗЛЕ!

ТЕЛЕВИДЕНИ

23 сентябрь

I-ра ПРОГРАММА

9.00 — Кердадараш. 9.10 — Бособола телевидени. Ӏуйранара гимнастика. 9.30 — Бособола телевидени. Бомарше. «Экран» хьача сатира Московски театра «Кхетам боаца ди е Фигаро сӀг йоалаар» яха фильм-спектакль. 14.00 — «Сийлахь-боккха Ӏашлопъечар балха дешош» яха документални фильма программа. 15.00 — Бособола телевидени. «Толкачой тӀахьех Гидрокосмоса». 15.35 — Горький — Большой класс честер. КхоалагӀа передача. 16.35 — Еррийсоюзни конкурса лауреатий эстрада артистий Анирова а Зиновьева а концерт. Свердловскера передача. 17.00 — «Триллион киловатт-сахьат дакхьара тӀехьа». Мехка йоккхача энергетически гӀишлойх электростанцийн коллективаша вӀашш ду къамаьлаш. 17.30 — Бособола телевидени. «Самукъане концерт». 18.00 — Кердадараш. 18.15 — Бособола телевидени. Мультфильм. 18.25 — «Котал» яха полевой почта. Передача дӀахьу Советски Союза Турпала. Боламхочо Кариеэс. 18.55 — «Нохч-ГӀалгӀайчу гӀолла». Информационни программа (эрсий, гӀалгӀай меттала). 19.15 — Документални фильм. 19.25 — Экрана тӀа кинокомедия я. «Хьадуьла кхоана» яха художественни фильм. 21.00 — «Хьа». Информационни программа. 21.30 — «Микалоюс Чюрленис а цун искусство а». Из вай 100 шу дизарга. Вильнюсера передача. 22.30 — Бособола телевидени. Кхача атлетикех йола дунен а Европе а чемпионат. Ленина цӀерагӀча Центральни стадиона спорта Дворецера передача. Листеаьлча — кердадараш.

II ПРОГРАММА

18.10 — «Вай низ доттагӀалеца ба». СССР халкъай пхьоагӀо советски обществе боккха низ ба. «Исторически Ӏилмай кандидата Колзоена выступлени (гӀалгӀай меттала). 18.25 — «Кийча хила» яха документални фильм. 18.45 — Сунженски района Кароза цӀерагӀча колхозе (гӀалгӀай меттала). 18.55 — Бособола телевидени. «Дунен халкъий творчество». 19.25 — «Дама-невидимка» яхача Кумыкски музыкально-драматически театра спектакль (Гумкий меттала).

24 сентябрь

I ПРОГРАММА

9.00 — Кердадараш. 9.10 — Бособола телевидени. Ӏуйранара гимнастика. 9.30 — Экрана тӀа кинокомедия я. «Хьадуьла кхоана» яха художественни фильм. 14.00 — Бособола телевидени. «Воккха саги Ӏаьм» яха телевизионни документални фильм. 14.25 — Байрон. «Вахар а творчество а». 15.10 — «Вайна Ӏалам доваргна». 15.35 — Бособола телевидени. Берашта дола фильм. «Хи буха яха города лохараш» яха художественни фильм. 16.45 — «Ӏилма — техник». 17.15 — Бособола телевидени. «Пиет хина зурманаш». 18.00 — Кердадараш. 18.15 — Бособола телевидени. Кхерам боацаш дӀа-яха лелар. Передачана юкъе дакъа лоацаш ва СССР чухьарча гӀулакхий министерства ГАИ управлене начальник, милице инарал-лейтенант Лукьянов. 18.45 — «Нохч-гӀалгӀайчу гӀолла». Информационни программа (эрсий, нохчий меттала). 19.05 — Телевизионни плакат. 19.10 — «Телезу» (нохчий меттала). 19.30 — Бособола телевидени. Футболах йола олимпийски турнира отборочни матч. Советски Союза сборни — Норвеге сборни. Ленина цӀерагӀча Центральни стадионера трансляци. Перерывах — «Спортлото» тираж. 21.15 — «Хьа». Информационни программа. 21.45 — Бособола телевидени. «Мехкарий». Передача йистевьлча — кердадараш.

II ПРОГРАММА

17.55 — Кагирхошта йола программа (нохчий меттала). 18.25 — Киножурнал. 18.35 — Республика кхашка. Юртбовхами обозрени. 18.45 — «24 сахьат». Информационни выпуск. 19.00 — Юртара горизонташ.

РАДИО

23 сентябрь

6.30 — «Юртара Ӏуйре» (эрсий меттала). 7.20 — Республикански газетий обзор. 8.25 — Хоамаш. 8.35 — Лирически илланаш (гӀалгӀай меттала). 9.00 — КПСС 25-ча съезда даха лаьрх долча тайпара пахьадахар. Наурски района «Комсомольский» совхозера передача (эрсий меттала). 9.15 — «Школа, дезал, общественность» яха радиолектори. «Педагогически Ӏилмай Академе профтехобразоване гӀулакхашта йолча Ӏилман Совета члена Сенченкой выступлени (эрсий меттала). 9.25 — Ашараш. 9.30 — «Къона заманахь» яха радиовыпуск (гӀалгӀай меттала). 16.00 — «Нагахь санна хьа доазол нормал лакхагӀа дале» яха медицински Ӏилмай доктора Картелишева беседа (гӀалгӀай меттала). 16.15 — «ГӀишлошъярхо» яха радиоочерк (нохчий меттала). 16.30 — Доакъашхой кийчдераште дола концерт (нохчий меттала). 18.00 — Керда хоамаш (эрсий, нохчий, гӀалгӀай меттала).

24 сентябрь

7.20 — Республикански газетий обзор. 8.25 — Хоамаш. 8.35 — «Интернациональни дезала юкъе» яха Осмиева корреспонденци (гӀалгӀай меттала). 8.50 — Комсаш лелераш, шоана дола концерт (нохчий меттала). 9.10 — Центральни телевиденея Еррийсоюзни радион политически обозревателя Виктор Шрагина «Луис Корвалана коммуниста къонахчал» яха беседа. 9.25 — Интернациональни доттагӀален радиоклуб (гӀалгӀай меттала). 9.45 — «Къахьегамо толам баьккхача хана» яха Бокова очерк (гӀалгӀай меттала). 15.00 — «Партийни комитета чӀоагӀале» яха беседа (нохчий меттала). 15.15 — «Машара новкъа Европа» яха Кашпена беседа (нохчий меттала). 16.30 — «Балха минута а нох пайда иштта эц а» яха корреспонденци (гӀалгӀай меттала). 16.45 — «Юкъара хьайбашта кхоачам хилла доакъар Ӏалаше» (нохчий меттала). 18.00 — Керда хоамаш (эрсий, нохчий, гӀалгӀай меттала).

ХАОТТАМ

Тахан республике гӀоллен Грознен хувцалуш морхаш а йолаш, йохчан а йоацаш, малхбоалехьара секунде 3—7 метр чӀоагӀа мух а хьеккаш ха хилен фегара температура республике гӀолла 18—23 Грозне 20—22 градус йӀовхал йолаш хилен тарлу. Кхоана республике гӀоллен Грознен хувцалуш морхаш а йолаш, юкъ-юкъе догӀа а делхаш, ди в къувкъаш, бе-беча оагӀорахьара секунде 3—7 метр чӀоагӀа мух а хьеккаш ха хилен фегара температура бийсанна 11—16, дийнахьа 21—26 градус йӀовхал йолаш хилен тарлу.

Метеостанци.

ТХА АДРЕС: 364051, г. Грозный, Ленина, 9 (3-гӀа этаж). Телефонаш: редактора — 3-44-00; редактора зам. — 2-39-11; бехктоххама секретара — 3-34-38; партийни вахарех культураи отдела — 3-61-46; промышленноста отдела — 3-42-30; юрта бовхама отдела — 3-42-28; письмой отдела — 2-80-71; бухгалтере — 2-54-30.

НАШ АДРЕС: 364051, г. Грозный, ул. Ленина, 9 (3-й этаж). Телефоны: редактора — 3-44-00; зам. редактора — 2-39-11; ответственного секретаря — 3-34-38; отделов партийной жизни и культуры — 3-61-46; отдела промышленности — 3-42-30; отдела сельского хозяйства — 3-42-28; отдела писем 2-80-71; бухгалтерии — 2-54-30.

«Грозненский рабочий» издательства типография, Революци проспект, 7/84. Типография изд-ва «Грозненский рабочий», проспект Революции, 7/84.

Газет арадуал шинарен, ерен, шоаттен деношка.

Заказ № 5202.